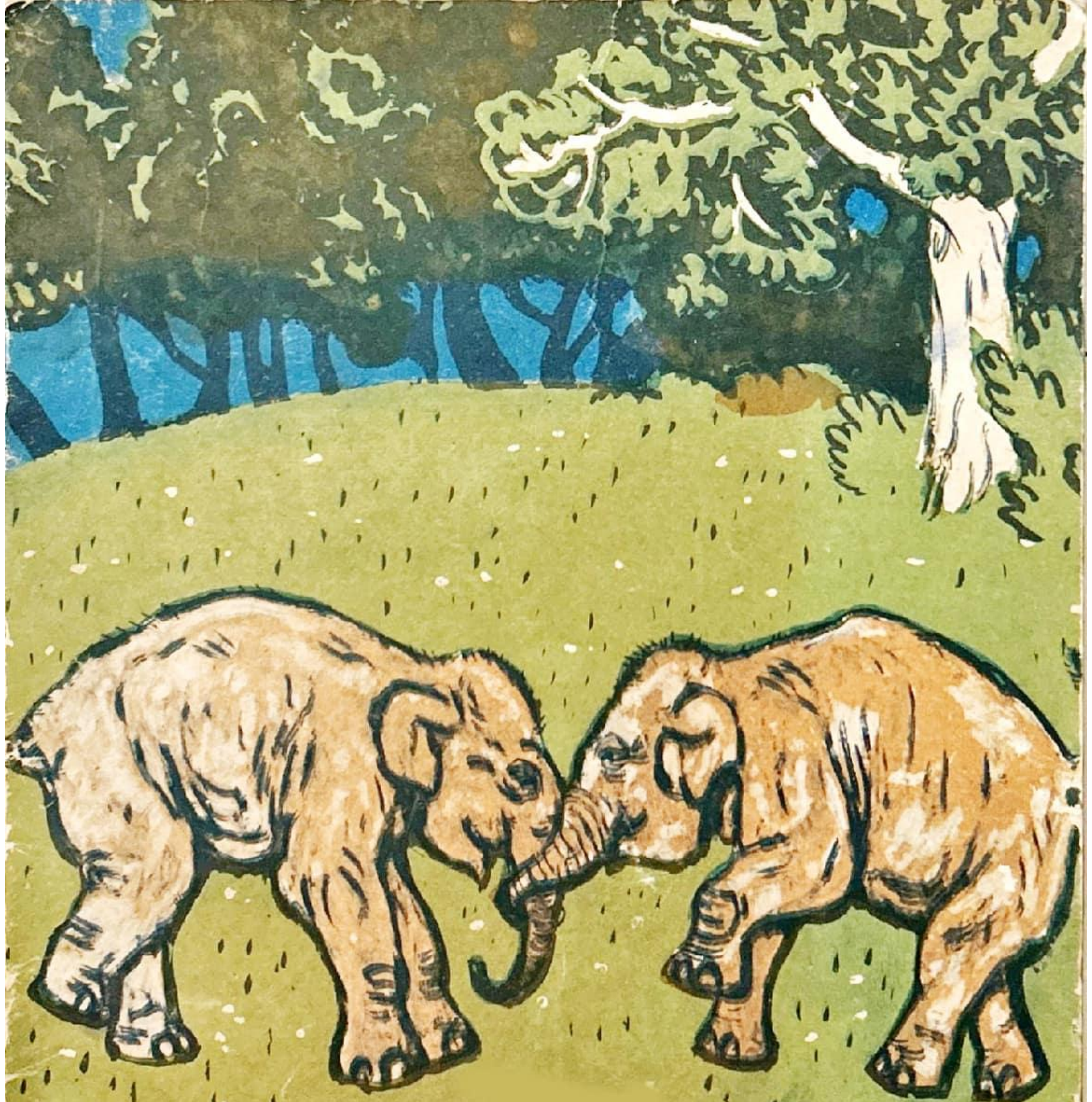

रवी आणि शशी

सर्गेई बारुझदिन

सर्गेई बारुझदिन

मराठी: अश्विनी बर्वे

रवी आणि शशी

2026

रवी आणि शशी अजून लहान आहेत. इतर मुलांप्रमाणेच, ते कधी खेळतात आणि उड्या मारतात, तर कधी रडू लागतात. आणि त्यांचं जेवणही लहान मुलांसारखंच असतं - साखर घातलेली खीर आणि दूध त्यांना भरवली जाते. असं खाऊ घातलं नाही, तर ते खाऊसुद्धा शकणार नाहीत. जर रवी आणि शशी यांना रशियन भाषा समजली असती, तर त्यांना कळलं असतं की आमच्या भाषेत त्यांच्या नावांचा अर्थ काय आहे: “सोल्न्त्से“ आणि “लूना"- सूर्य आणि चंद्र.

पण त्यांना अजून त्यांची रशियन नावे माहीत नाहीत.

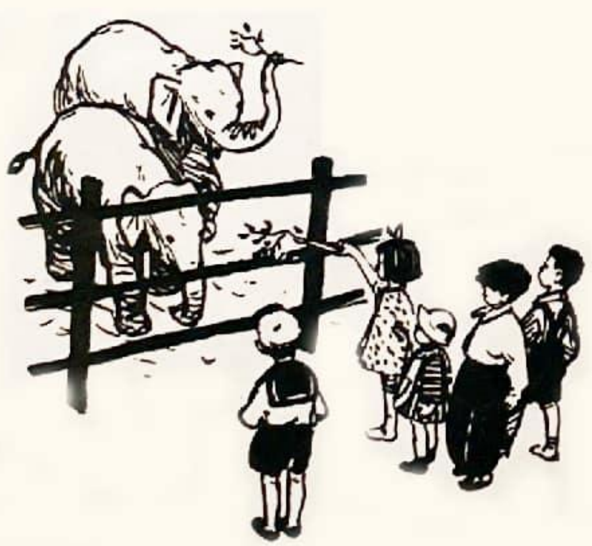
“सोल्न्त्से! सोल्न्त्से!"-- “सूर्य! सूर्य!“ मुले रवीला हाक मारतात, पण तो आपली सोंडसुद्धा हलवत नाही. “लूना! लूना!"-- “चंद्र! चंद्र!“ मुले शशीला हाक मारतात, पण ती मागे वळूनही पाहत नाही. “त्यांना ओळखण्यात आपली काहीतरी चूक होत असावी,“ मुले म्हणतात. “बघा, ते अगदी एकमेकांसारखे दिसतात.”

“हे खरं आहे की रवी आणि शशी दिसायला बरेचसे सारखे होते. पण ते भाऊ-बहीण नाहीत - अगदी दूरचे नातेवाईकसुद्‌धा नाहीत.”

रवी आणि शशी ही भारतातील हत्तींची पिल्ले असून, ती काही दिवसांपूर्वीच आपल्या देशात आली आहेत. भारताचे पंतप्रधान जवाहरलाल नेहरू यांनी त्यांना सोव्हिएत मुलांना भेट म्हणून पाठवले आहे.

“सोव्हिएत युनियनमध्ये असताना,“ नेहरूंनी लिहिले, “मला अनेक मुलांना भेटण्याचा आनंद मिळाला आणि सर्वत्र त्यांनी मला भारतातील मुलांसाठी संदेश आणि शुभेच्छा पाठवल्या. आता, भारतातील मुलांच्या वतीने, मी सोव्हिएत युनियनमधील मुलांना दोन मोठ्या भेटवस्तू पाठवत आहे. या भेटवस्तू म्हणजे हत्तीची दोन पिल्ले आहेत. जरी ती मोठी दिसत असली तरी, ती खरोखरच अजून लहान बाळंच आहेत, फक्त एक वर्षाची. ती भारतातील मुलांचे दूत म्हणून सोव्हिएत युनियनमधील मुलांकडे जात आहेत, सोबत मैत्रीपूर्ण शुभेच्छा घेऊन.... मला आशा आहे की सोव्हिएत युनियनमधील मुले या लहान दूतांशी मैत्री करतील आणि भारतातील मुलांना लक्षात ठेवतील, ज्यांचे ते प्रतिनिधी आहेत.”

आमचे छोटे मित्र रवी आणि शशी यांना हे छोटेसे पुस्तक समर्पित आहे.

रवीचे जन्मस्थान

येथून दूर, भारताच्या दक्षिणेला, म्हैसूर नावाचा एक सुंदर, समृद्ध प्रदेश आहे.

रवीचा जन्म तिथे झाला.

रवीची आई एक काम करणारी हत्तीण आहे. तिचं नाव ललिता आहे.

ललिताला जंगलातून पकडून आणून तिला पाळले आहे याला आता आठ वर्षे झाली आहेत. तेव्हापासून ही हत्तीण माणसांना त्यांच्या कामात मदत करत आहे.

रवी रोज त्याच्या आईसोबत कामावर जायचा.

अर्थात, रवी अजूनही स्वतः काम करण्यास सक्षम नाही. तो फक्त बघत असे. ललिता मोठ्या सहजतेने आणि साधेपणाने जड ओंडके, कापसाच्या गाठी, जड दगड आणि तांदळाची पोती उचलत असे.

एके सकाळी, ललिताने ट्रकवर उसाच्या पेंढ्या चढवल्या. रवी पाहत होता की त्याची आई सोंडेने त्या जड पेंढ्या कशा उचलत आहे, आणि मग त्यालाही ते स्वतः करून पाहण्याची इच्छा झाली. त्याने आपल्या सोंडेने पेंढीतून एक उसाची काठी घेतली आणि ती उचलू लागला. ती काठी लांब होती आणि तिचे एक टोक जमिनीवर घासले जात होते. पण रवीने आशा सोडली नाही. त्याने ती काठी ओढत ट्रकपर्यंत आणली आणि आपल्या आईला दिली. ती उसाची काठी एकटीने ट्रकवर ठेवण्याइतकी ताकद रवीमध्ये नव्हती.

जेव्हा रवी परत आला, तेव्हा त्याला धीर आला. ह्या वेळी त्याने उसाचे संपूर्ण ओझे आपल्या सोंडेत धरले. त्याने एकदा ओढले, दोनदा ओढले -- पण ते ओझे जागेवरून एक इंचही हलले नाही. रवीने पुन्हा एकदा जोराचा प्रयत्न केला, पण अचानक त्याचे पाय लटपटले आणि तो थोडक्यात खाली पडण्यापासून बचावला.

ललिता हे सर्व पाहत होती. ती रवीजवळ आली आणि त्याला प्रेमाने आपल्या सोंडेत धरून पलीकडे गेली.

बाळा! तुझ्या कामाची वेळ अजून झालेली नाही!

शशीसोबत ओळख

रवी खूप शांत आणि गंभीर स्वभावाचा आहे. जेव्हा त्याच्या गळ्यात दोरी बांधून त्याला बाजूला नेण्यात आले, तेव्हा त्याने प्रतिकारही केला नाही किंवा तो ओरडलाही नाही. तो माणसांमध्ये राहत असे आणि त्यांना घाबरत नसे.

रवीला बंगळूर नावाच्या शहरात आणण्यात आले. येथे रेल्वे स्टेशनवर एक मालगाडी त्याची वाट पाहत होती.

डब्याच्या जमिनीवर गवत पसरले होते आणि मध्यभागी एक जाळी होती.

रवी एका लाकडी पुलाच्या साहाय्याने डब्यात चढला आणि जाळीच्या डाव्या बाजूला उभा राहिला. चढल्याबरोबरच त्याने काम सुरू केले. त्याने आपल्या सोंडेने थोडे गवत उचलले आणि तोंडात टाकले. मग त्याने आणखी गवत उचलले आणि पाठीवर ठेवले. तो हेच पुन्हा पुन्हा करत राहिला.

रवी या कामात व्यस्त असताना, त्याला कुणीतरी ओरडल्याचा आवाज आला. त्याने डब्याच्या दारातून डोकावून पाहिले, तर शशी तिथे उभी असलेली दिसली. शशी हट्ट करत होती आणि तिला डब्यात यायचे नव्हते.

रवी आश्चर्याने शशीकडे पाहत राहिला. ती इतका हट्ट का करत होती आणि ओरडत का होती, हे त्याला जाणून घ्यायचे होते. खरे तर, रवीला हे माहीत नव्हते की शशी काही दिवसांपूर्वीच कुर्गच्या दुर्गम जंगलात अडकली होती आणि तिला अजून माणसांच्या संगतीची सवय झाली नव्हती.

शेवटी, दोन माणसांनी शशीला डब्यात ओढले आणि तिला रेलिंगच्या उजव्या बाजूला उभे केले.

डब्यात बऱ्यापैकी अंधार होता, पण त्यामुळे रवीला आपली सोंड शेजारच्या दिशेने पुढे करण्यापासून काही अडचण आली नाही. तो फुत्कारला आणि खिंकाळला, पण शशीने त्याच्याकडे अजिबात लक्ष दिले नाही. ती एका कोपऱ्यात जाऊन बसली आणि तिने मान झुकवली.

शेवटी तो डबा ट्रेनला जोडण्यात आला.

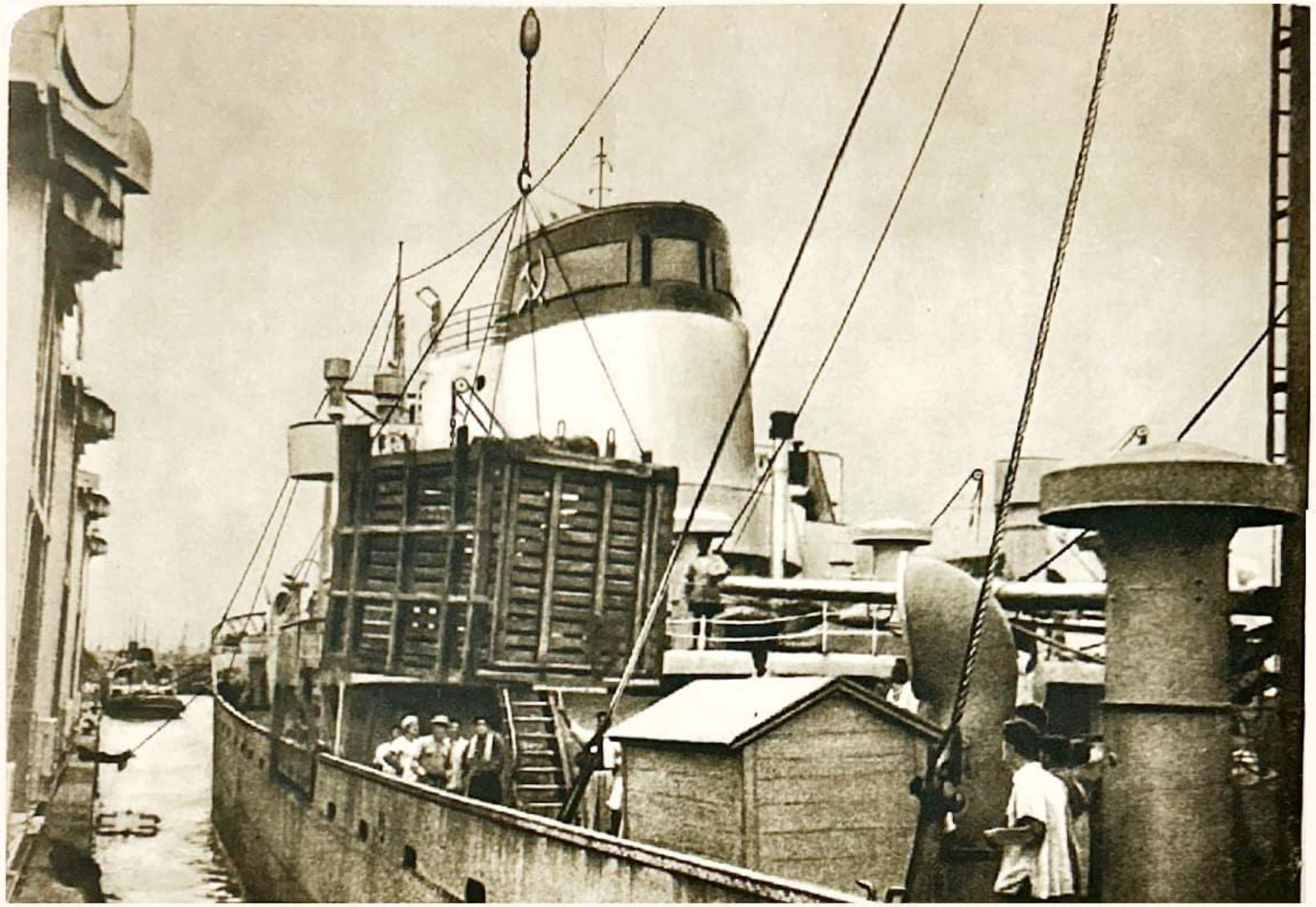
इंजिन चालकाने शिट्टी वाजवली आणि गाडी पुढे सरकू लागली.

शशी आधी एका पायावर आणि मग दुसऱ्या पायावर उभी राहू लागली. तिने आपले डोके रेलिंगकडे वळवले. एकदा ट्रेनने वेग पकडल्यावर तसे उभे राहणे अधिक चांगले होते.

रवी थोडा वेळ अस्वस्थपणे आपल्या जागी उभा राहिला, मग तोही येऊन रेलिंगजवळ उभा राहिला.

त्यांची ओळख सुरू झाली.

लांबच्या प्रवासापूर्वी

दुसऱ्या दिवशी रवी आणि शशी मुंबई या मोठ्या शहरात पोहोचले. त्यांची बस बंदरावर नेण्यात आली आणि तिथे सुरक्षितपणे रुळांवर चढवण्यात आली. पण नंतर असे लक्षात आले की, त्यांचा प्रवास अजून संपलेला नव्हता.

आता हत्तींना एका खूप लांबच्या प्रवासासाठी तयार केले जात होते.

बंदरात करवती आणि कुऱ्हाडींचा आवाज ऐकू येत होता. सुतार रवी आणि शशीसाठी खास लाकडी पिंजरे बनवत होते. अर्थात, हत्तींचे पिंजरे आरामदायक आणि प्रशस्त असले पाहिजेत, पण ते खूप मजबूतही असायला हवेत.

त्यामुळे पिंजरे साध्या लाकडाचे न बनवता, सर्वात मजबूत भारतीय शिसमचे बनवले जात होते.

शिलाईच्या दुकानांमधील यंत्रेही गुणगुणत होती. इथे शिंपी रवी आणि शशीला पांघरण्यासाठी खास पांघरुणे शिवत होते. हत्तींसाठीची पांघरुणे आरामदायक आणि सुंदर, आणि त्याहूनही अधिक उबदार असायला हवी होती. म्हणून ती पांघरुणे सर्वात उबदार लोकरीच्या कापडाची विणली जात होती. बंदरात लॉरींचे हॉर्न आणि कर्कश आवाज ऐकू येत होते. लॉरी-चालक बंदरात तांदूळ आणि साखर, ऊस आणि दूध, अननस आणि सुका मेवा, केळीच्या झाडांचे बुंधे, हिरवे गवत आणि सुका चारा आणत होते. छान! प्रवासात रवी आणि शशीला चांगले खाऊपिऊ मिळो, त्यांच्या उत्तम आरोग्यासाठी त्यांना सर्वात स्वादिष्ट आणि चविष्ट अन्न मिळो!

जहाज माल भरणे

सर्व तयारी पूर्ण झाल्यावर, 'स्टावरोपोल' नावाचे एक सोव्हिएत जहाज मुंबई बंदराच्या धक्क्यावर दाखल झाले.

"आता आपण माल भरायला सुरुवात करू शकतो," कॅप्टन चेर्नोब्रोव्हकिन म्हणाले.

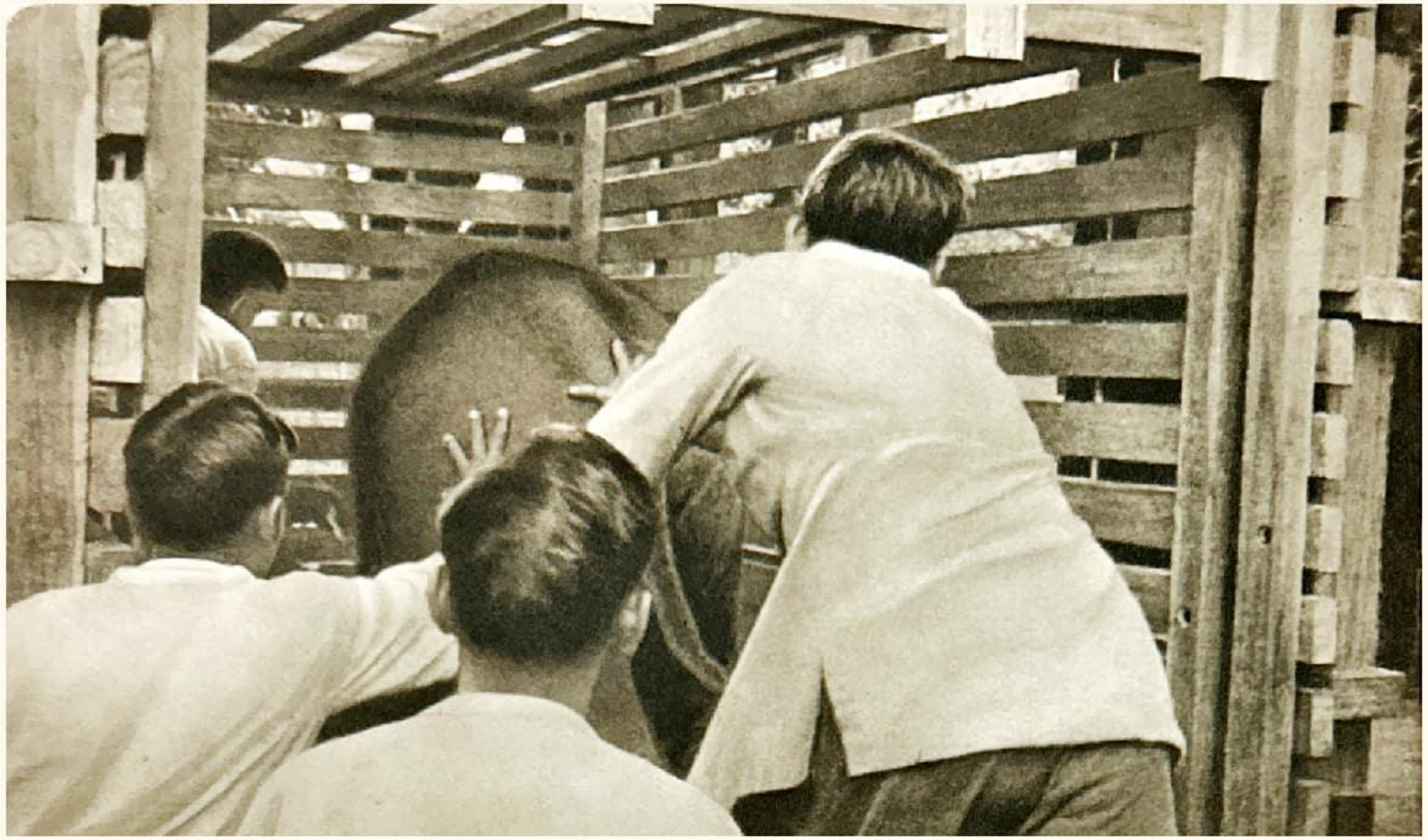
पिंजरे घेऊन जाणारे दोन ट्रक जहाजाजवळ आले. रवीचा पिंजरा पहिल्या ट्रकवर होता आणि शशीचा दुसऱ्या ट्रकवर.

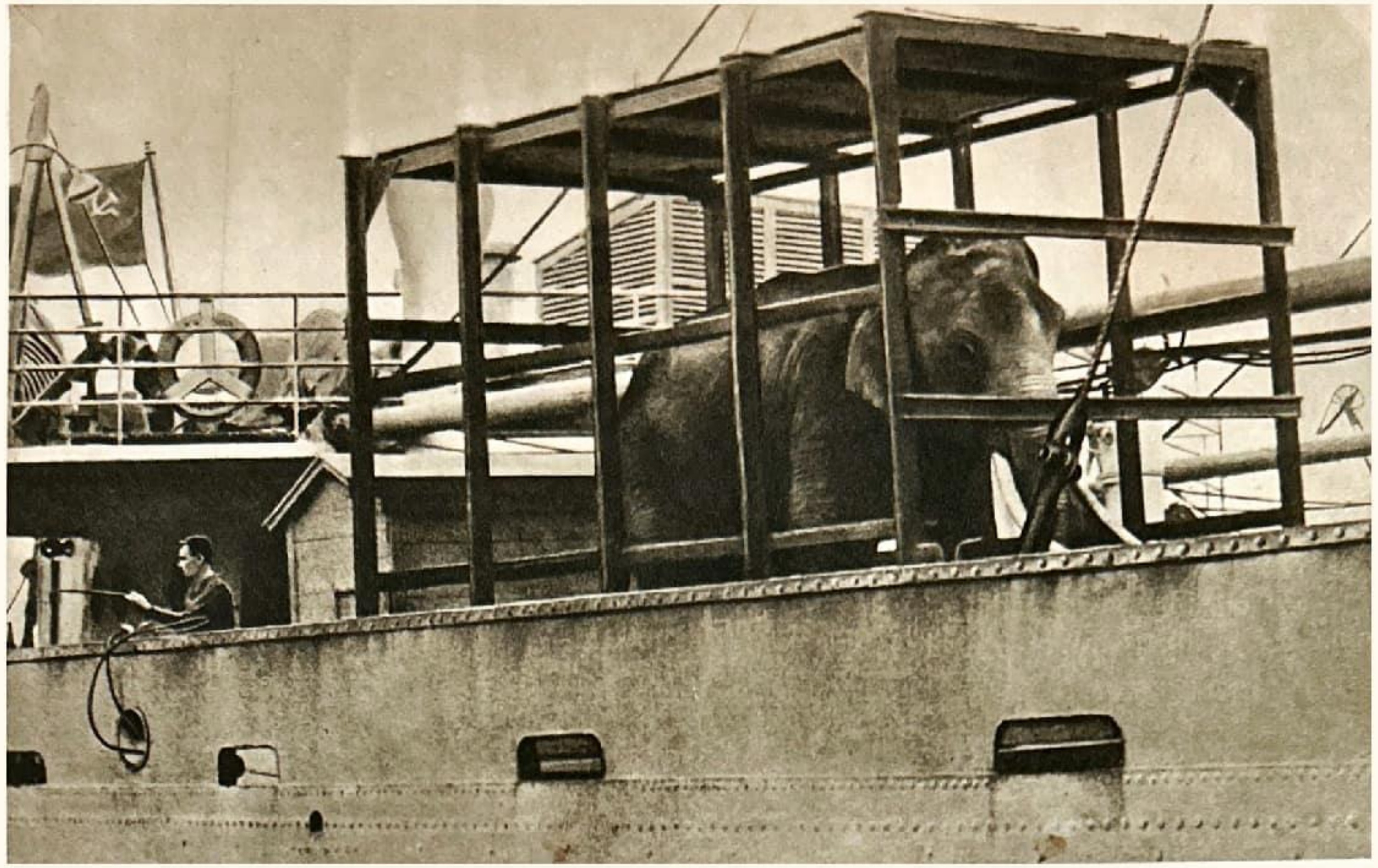
एका अवजड वस्तू उचलणाऱ्या क्रेनचा हात सर्वात आधी रवीच्या पिंजऱ्याकडे वळला. रवी घाबरू नये म्हणून, त्याचा पिंजरा ताडपत्रीने झाकण्यात आला आणि तो पोलादी दोऱ्यांनी घट्ट बांधण्यात आला.

पण रवी घाबरला नाही. उचलणाऱ्या क्रेनने दोर ओढताच, रवीने आधी आपले पुढचे पाय आणि मग मागचे पाय दुमडून घेतले आणि आपल्या पिंजऱ्याच्या जमिनीवर पसरलेल्या कोरड्या आणि मऊ गवतावर आडवा झाला.

पिंजरा किंचित हलला आणि ट्रकवरून उचलला गेला, आणि रवी हळूहळू वर येत बंदरावरील जहाजापर्यंत पोहोचला. त्याला विचार करायला किंवा प्रतिक्रिया द्यायला पुरेसा वेळ मिळाला नाही, कारण तो आधीच जहाजाच्या डेकच्या काठावर पोहोचला होता.

आता शशीची पाळी होती.

उचलणाऱ्या क्रेनने आपला हुक तिच्या पिंजऱ्यात घुसवला. शांत पडून राहण्याऐवजी, शशी एका कोपऱ्यातून दुसऱ्या कोपऱ्यात धावू लागली आणि मोठ्याने किंचाळू व रडू लागली.

अचानक शशीला तुतारीसारखा आवाज ऐकू आला -- तो डेकवरून कुठूनतरी येत होता. ती जहाजाची शिट्टी नव्हती, किंवा धुराड्याचाही आवाज नव्हता, तर कोणाचा तरी आवाज होता, जो खूप ओळखीचा आणि नेहमी ऐकलेला होता. या अनपेक्षित घटनेमुळे शशी निःशब्द झाली, आणि मग काही मिनिटांतच ती सुद्धा जहाजावर पोहोचली.

पण जहाजावर रणशिंग कोणी वाजवले?

हत्तींचे पिंजरे डेकच्या डाव्या बाजूला ठेवले होते.

जेव्हा खलाशांनी त्यांच्या पिंजऱ्यांवरून ताडपत्री काढली, तेव्हा रवी आणि शशीने डावीकडे आणि उजवीकडे पाहिले, तेव्हा त्यांना त्यांचे इतर सहकारी दिसले. ते होते बॅक जॅप आणि व्होई काय लॉन. ते जहाजाच्या दुसऱ्या बाजूला डेकवर मोठ्या लोखंडी पिंजऱ्यांमध्ये उभे होते आणि हत्तींच्या दिशेने आपल्या सोंड पसरवत होते.

“बघा, तुम्ही दोघे इथे एकटे नाही आहात,“ कॅप्टन चेर्नोब्रोव्हकिन लहान हत्तींना म्हणाले.

बॅक जाप आणि व्होई काय लोन हे व्हिएतनामी हत्ती आहेत, आणि जर आपण त्यांच्या नावांचे भाषांतर केले, तर आपल्या लक्षात येईल की बॅक जापचा अर्थ "पांढरे पंजे" आणि व्होई काय लोनचा अर्थ "मोठी आई हत्तीण" असा होतो. फार पूर्वी नाही, तर त्यांच्या मायभूमी व्हिएतनाममध्ये एक युद्ध सुरू होते. लोक शत्रूंशी लढत होते. बॅक जाप आणि व्होई काय लोन यांनीही या युद्धात भाग घेतला. रात्रंदिवस, दलदलीतून आणि अभेद्य जंगलांमधून, ते लढणाऱ्या लोकांच्या सैन्यासाठी दारुगोळा, शस्त्रे आणि अन्न पोहोचवत होते.

व्हिएतनामी सैनिक आणि अधिकारी त्यांना प्रेमाने आणि आपुलकीने "आमचे युद्धसोबती" म्हणत असत.

व्हिएतनाममधून त्यांच्यासोबत आलेले लोक हत्तींना "आमचे युद्धसोबती" म्हणत असत. हे लोक स्वतः नुकतेच पीपल्स आर्मीमध्ये दाखल झाले होते आणि हत्तींच्या खांद्याला खांदा लावून लढत होते.

यात काही शंका नाही की रवी आणि शशी यांना हे सर्व समजले नाही. आणि त्यांना हेदेखील माहीत नव्हते की 'स्टावरोपोल' हे जहाज व्हिएतनामकडून सोव्हिएत लोकांना भेट म्हणून बॅक जाप आणि व्होई काय लोन घेऊन जात होते. पण आपल्या परिसरात या मोठ्या हत्तींना पाहून रवी आणि शशी नक्कीच समाधानी आणि आनंदित झाले होते. नंतर असे दिसून आले की, हे तेच आवाज होते जे त्यांनी सामान चढवताना ऐकले होते! मोठ्या हत्तींना लहान हत्तींची काळजी वाटत होती आणि म्हणूनच ते चित्कारत होते.

तुमचा सागरी प्रवास सुखकर होवो!

संध्याकाळपर्यंत सर्व तयारी पूर्ण झाली होती; रवी आणि शशीचे पिंजरे डेकवर घट्ट बांधले होते आणि त्यांचे अन्नधान्य जहाजाच्या तळघरात ठेवले होते. "आश्चर्यचकित होऊ नका – दोन लहान हत्तींची काळजी घेण्यासाठी अनेक माणसे लागतात," डॉक्टर सरदार खान कॅप्टनला म्हणाले. ते भारतातील एका प्राणिसंग्रहालयाचे मुख्य निरीक्षक होते.

त्यांच्यासोबत पशुवैद्य डॉ. राव आणि म्हैसूर प्राणीसंग्रहालयाचे कर्मचारी मुहम्मद हाशिम आणि पीर पाशा हे देखील 'स्टावरोपोल' या जहाजावर चढले.

डॉ. राव म्हणाले:

"रवी आणि शशीने तुम्हाला पुरेसा त्रास दिला आहे. आतापासून प्रवासात आम्ही स्वतः हत्तींची काळजी घेऊ. आम्ही त्यांना खाऊ घालू आणि त्यांच्या आरोग्याची काळजी घेऊ. सोव्हिएत मुलांना श्री. नेहरूंची भेट सुखरूप मिळणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे."

'स्टावरोपोल' हे जहाज मुंबई बंदरातून निघणार होते. बंदरावर बरेच लोक जमले होते.

"तुमचा प्रवास यशस्वी होवो!" असे प्रेक्षक ओरडले.

"धन्यवाद!" सोव्हिएत खलाशांनी त्यांच्या भारतीय मित्रांना उत्तर दिले.

"स्पासिबो! स्पासिबो! -- धन्यवाद! धन्यवाद!" असे डॉ. खान, डॉ. राव, हाशिम आणि पाशा यांनी पुन्हा पुन्हा म्हटले.

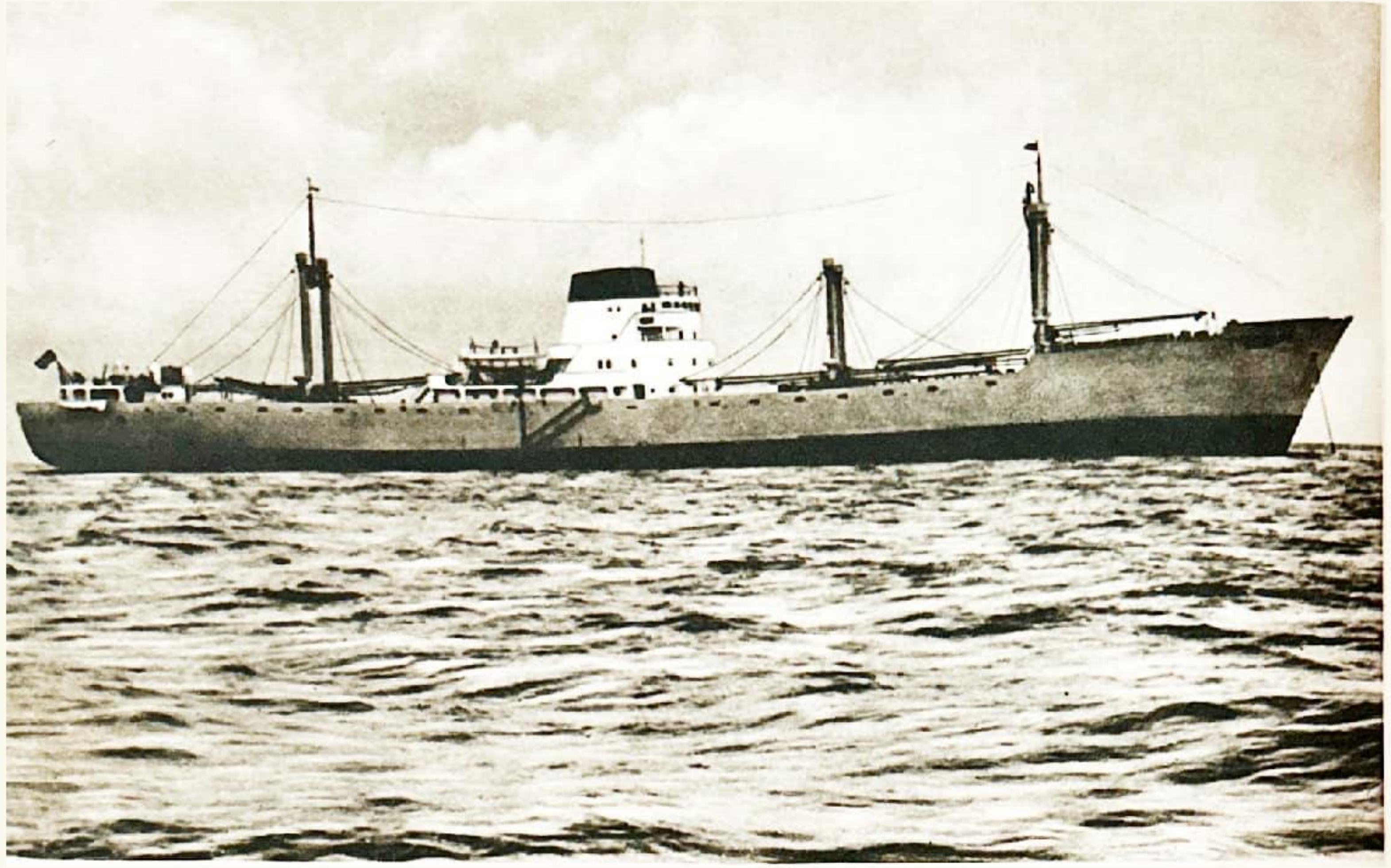
"स्पासिबो!" हा पहिला रशियन शब्द होता जो भारतीयांनी सोव्हिएत जहाजावर शिकला.

त्या संध्याकाळी 'स्टावरोपोल'च्या डायरीत पुढील नोंद केली गेली: "मुंबई. शुक्रवार. ५ ऑगस्ट १९५५. दोन हत्ती जहाजावर चढवले आणि चार काळजीवाहक जहाजावर चढले, आगमन स्थळ ओडेसा बंदर."

तरंगते प्राणीसंग्रहालय

पूर्वी 'स्टावरोपोल' हे एक सामान्य जहाज होते, पण आता ते एक पूर्ण विकसित प्राणीसंग्रहालय बनले होते. बहुतेक प्राणीसंग्रहालयांमध्ये एक हत्तीसुद्धा सापडणे कठीण असते, पण 'स्टावरोपोल'वर दोन मोठे आणि दोन लहान असे चार हत्ती होते!

पण बक जप, व्होई काय लोन, रवी आणि शशी हेच फक्त जहाजातून प्रवास करणारे प्राणी नव्हते.

जहाजात याश्का, बोरका, झोर्का आणि महका नावाचे अनेक लहान प्रवासी होते. खलाशांनी त्या चार लहान माकडांना ही नावे दिली होती. ही माकडे व्हिएतनामी लोकांनी जहाजाच्या कर्मचाऱ्यांना भेट म्हणूनही दिली होती. ही माकडे खूप खोडकर होती आणि सतत त्रास देत असत.

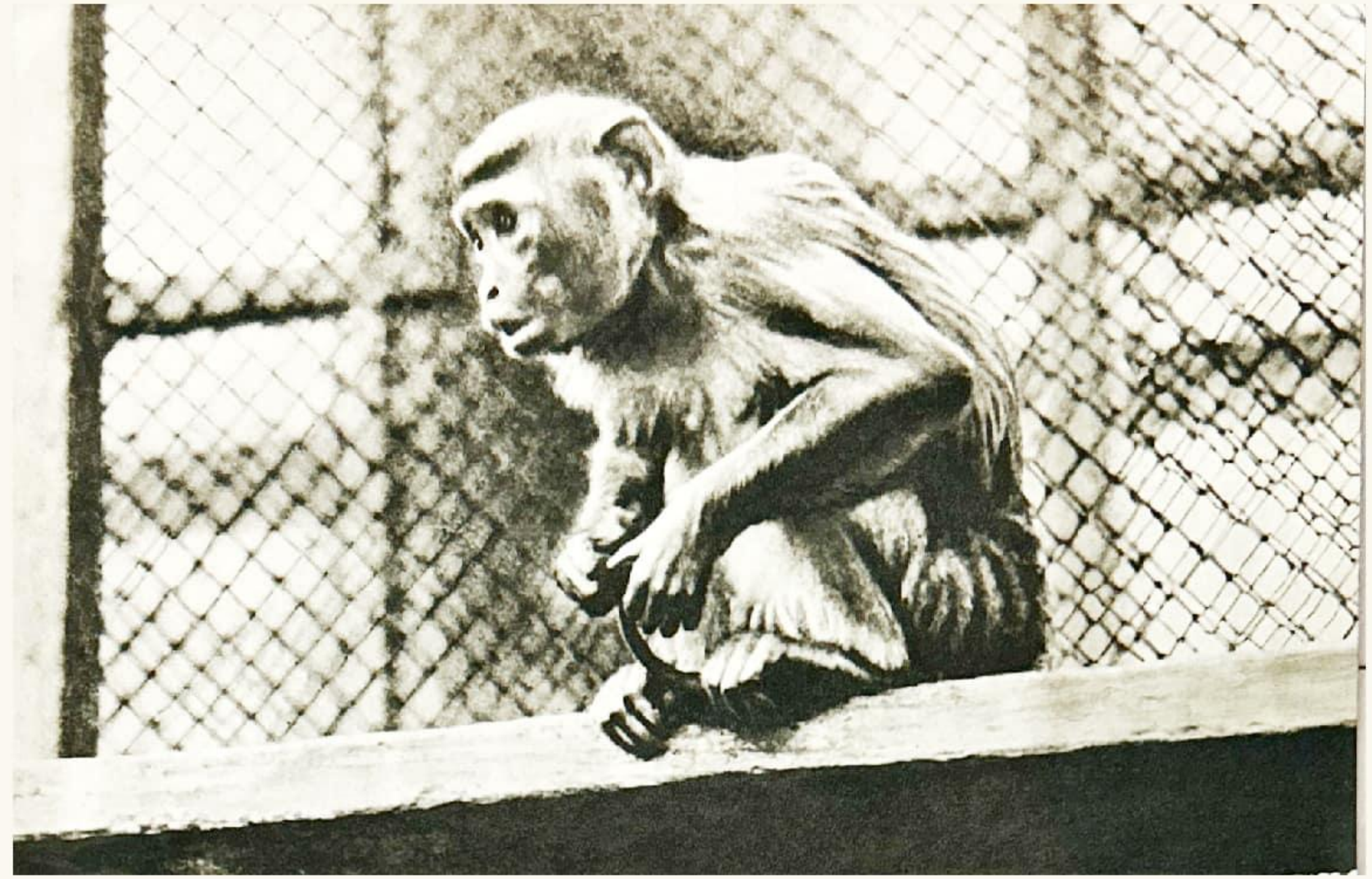

त्यांच्यापैकी याश्का सर्वात त्रासदायक होता. तो डेकवर सतत धावत असे आणि मग अचानक कोणाच्यातरी केबिनमध्ये घुसायचा. तो वाचायला एखादे पुस्तक उचलायचा - आणि मग ते फाडून टाकायचा; त्याला पेन्सिल सापडली तर - तो ती तोडून टाकायचा; तो समोरच्या व्यक्तीच्या नाकावरून चष्मा हिसकावून घ्यायचा - आणि तो पूर्णपणे तोडल्याशिवाय त्याला स्वस्थता लाभत नसे.

प्रत्येक केबिनमध्ये यश्का हमखास वॉश बेसिनमध्ये चढायचा. खलाशांना त्याच्या या सवयी माहीत झाल्या होत्या. त्यामुळे, यश्काला डुंबता यावे, अंघोळ करता यावी आणि तो आनंदी राहावा म्हणून ते वॉश बेसिन पाण्याने भरून ठेवत असत.

पण एके दिवशी याश्का अडचणीत सापडला. त्याने डेकवर इतका गोंधळ घातला की त्याचा पाय घसरला आणि तो जहाजाच्या बाजूने समुद्रात पडला. खलाशांनी जहाजाच्या बाजूने त्याच्या दिशेने फेकलेली जाड दोरी जर त्याने पकडली नसती, तर खुल्या समुद्रातील ही अनपेक्षित उडी त्याचा अत्यंत दुःखद अंत ठरली असती.

रेस्टॉरंट मॅनेजर गलिना व्लादिमिरोव्हना यांना याश्काच्या खोड्या खूप त्रासदायक वाटत होत्या. त्या जेवणासाठी टेबल मांडत तेव्हा याश्का तिथे हजर व्हायचा: कधी ताटातून अंडी चोरत, तर कधी मिठाई चोरत, किंवा लोणी लावलेला पाव घेऊन पळून जात.

पण एके दिवशी याश्का फारच खोडकर झाला: त्याने स्वतःच्या अंगावर सर्वत्र टॅल्कम पावडर शिंपडली, मग गलिना व्लादिमिरोव्हनाची लिपस्टिक चोरली आणि केबिनच्या सर्व भिंती रंगवल्या.

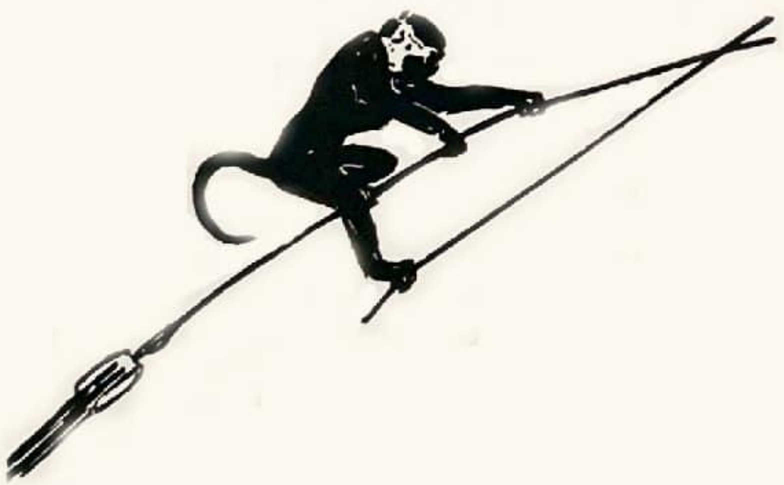

हो, रवी आणि शशी यांना माकडांची ही सगळी खोडी दिसत नव्हती. यश्का, बोरका, झोर्का आणि मायका मोठ्या हत्तींइतकेच लहान हत्तींनाही घाबरत होते. त्यामुळे संपूर्ण प्रवासात ते डेकच्या पुढच्या भागात असलेल्या हत्तींच्या पिंजऱ्याच्या बाजूने पळून जात असत. यश्का, बोरका, झोर्का आणि मायका केवळ हत्तींनाच घाबरत नव्हते, तर शिपून किंवा स्विस्टला पाहताच ते विजेच्या वेगाने शिडाच्या टोकावर उडी मारत आणि जोपर्यंत त्यांच्या भीतीचे कारण दूर होत नाही तोपर्यंत खाली येत नसत.

शिपून आणि स्विस्ट ही अजगराची दोन पिल्ले होती, जी व्हिएतनाममधून जहाजावर आली होती. अजगर हे भयंकर साप असतात -- पण जहाजावरील एकाही खलाशाला त्यांची भीती वाटत नव्हती. शिपून आणि स्विस्ट अजून बाळेच होती आणि लहान होती -- त्यांची लांबी फक्त दोन मीटर होती -- आणि त्यांच्यापासून माणसांना कोणताही धोका नव्हता.

जेव्हा ते आठ ते दहा मीटर लांब वाढतील, तेव्हा गोष्ट वेगळी असेल.

पण रवी आणि शशी जहाजावर आल्यापासून अजगरांचे आयुष्य बदलले होते. कॅप्टन चेर्नोब्रोव्हकिनने कडक, अतिशय कडक आदेश दिले होते की शिपून आणि स्विस्ट यांना डेकवर कधीही बाहेर आणू नये.

"मुन्ना आणि मुन्नीने घाबरू नये!" तो म्हणाला. कर्णधार रवी आणि शशीला प्रेमाने मुन्ना आणि मुन्नी म्हणत असे.

प्रत्येकाची आवडनिवड

तरंगत्या प्राणिसंग्रहालयात अनेक पर्यटक येत असत. सर्व खलाशी आपली ड्युटी संपल्यावर प्राण्यांसोबत वेळ घालवत असत.

आणि प्रत्येकाच्या स्वतःच्या आवडीनिवडी होत्या. पेटी ऑफिसर सवोस्किन माकडांची काळजी घेत असे, खलाशी कोलोमिट्झ आपल्या व्हिएतनामी साथीदारांसोबत मोठ्या हत्तींना रसरशीत मिठाई खाऊ घालत असे, आणि मेकॅनिक शिलकोव्हला अजगरांची आवड होती—तो त्यांना खाऊ घालत असे आणि आपल्या केबिनमध्ये नेऊन विजेच्या दिव्याखाली ऊब देत असे, जेणेकरून शिपून आणि स्विस्ट यांना थंडी जाणवू नये.

फक्त कॅप्टन चेर्नोब्रोव्हकिनच -- एकतर ते त्याचे कर्तव्य असल्यामुळे किंवा त्याला कोण अधिक आवडते हे ठरवता येत नसल्यामुळे -- त्याच्या जहाजावरील या सर्वच विलक्षण प्रवाशांकडे आकर्षित झाला होता.

पण अनेक प्रेक्षकांनी विशेषतः रवी आणि शशीच्या पिंजऱ्यांकडे गर्दी केली.

“मित्रांनो! डाव्या डेकवर सगळे एकत्र जमू नका!“ तरुण इलेक्ट्रीशियन सोकोलोव्ह म्हणाला, “नाहीतर जहाज उलटेल!”

सोकोलोव्ह विनोद करत होता! अशी शक्यता होती की, इतर कोणापेक्षाही तो स्वतःच रवी आणि शशीबद्दल अधिक उत्साही होता.

पहाटे, सूर्योदय होण्यापूर्वी, सोकोलोव्ह हत्तींकडे जात असे.

“शुभ सकाळ! शुभ सकाळ!“ तो रवी आणि शशीला म्हणायचा, आणि त्याला वाटायचे की त्या लहान हत्तींना त्याचे म्हणणे समजत आहे.

रवीने आपली अजूनही खूपच लहान आणि बारीक असलेली सोंड पिंजऱ्यातून बाहेर काढली, आणि समोर गुडघे टेकून बसलेल्या सोकोलोव्हच्या चेहऱ्यावर थेट चाटले.

सोकोलोव्हने त्याच्या सोंडेत फुंकर मारली आणि रवीला ते आवडले. त्याने फुत्कार सोडला, पुढचे पाय वाकवले आणि गुडघ्यांवर बसला.

“शाब्बास माझ्या छोट्या हत्ती!“ सोकोलोव्ह त्या लहान हत्तीच्या सोंडेतच प्रेमाने म्हणाला, आणि रवी ते नवीन आणि न समजणारे शब्द ऐकत शांतपणे बसला होता.

आणि मग बाकीचे खलाशी त्याच्या पिंजऱ्याजवळ आले आणि एकामागून एक रवीच्या सोंडेवर फुंकर मारून त्याच्याशी बोलू लागले.

त्याच्याशी बोलताना शशीलाही आनंद होत असल्याचे दिसत होते; पण ती कोणालाही आपल्या सोंडेवर फुंकर घालू देत नव्हती: जणू काही ती म्हणत होती -- "रवीवर फुंकर घाला, त्याला आवडत असेल तर घाला, पण मला हा विनोद आवडत नाही."

आणि शशीने आपली सोंड लपवली, आणि नाराजीने मान दुसरीकडे वळवली -- ती अस्वस्थ होती.

शशी सहसा आपली सोंड पिंजऱ्याबाहेर काढत नसे. ती लहान असली तरी, एकदा तिची सोंड फळ्यांमध्ये अडकली होती. आणि त्यामुळे शशीला खूप भीती वाटली, कारण तिला वाटले की ती आपली सोंड कायमची गमावून बसेल. सोंडेशिवाय हत्तीला काय अर्थ आहे? नक्कीच तो काही फार उपयोगी प्राणी नाही!

पण जेव्हा सोकोलोव्हने शशीच्या कानांवरून हात फिरवला, तेव्हा तिने विरोध केला नाही: तिचे गोल छोटे डोळे आनंदाने चमकत होते.

पण रवी प्रत्येकाला त्याच्यासोबत हवं ते खेळायला परवानगी द्यायचा. तो तासन्तास आपल्या पिंजऱ्यात धावत असे, आणि धावून थकल्यावर एका कुशीवर पडून जायचा, आणि मग लगेच झोपी जायचा.

तो केवळ रात्रीच नाही, तर दिवसाही झोपायचा आणि जागा झाल्यावर आपली सोंड वर करून, मोठी जांभई देत असे आणि जिथे बाक जाप व व्होई काई लोन यांचे पिंजरे होते त्या उजव्या डेककडे उत्सुकतेने पाहत असे. कदाचित अर्धवट झोपेत असल्यामुळे रवी त्यांना आपले आई-वडील समजत असावा, किंवा कदाचित स्वप्नात तो स्वतःला झपाट्याने वाढताना आणि त्यांच्याएवढा मोठा होताना पाहत असावा.

नाश्ता आणि दुपारचे जेवण

चोवीस तासांतून चार वेळा खलाशांच्या विश्रामगृहात जेवणाचे टेबल मांडले जात असे. खलाशी सकाळचा नाश्ता, दुपारचे जेवण, त्यानंतर थोडासा अल्पोपहार आणि शेवटी रात्रीचे जेवण करत असत.

हत्तींना वारंवार खाण्याची गरज नसते. त्यांची एक विशिष्ट दिनचर्या आणि विशिष्ट प्रकारचे अन्न असते.

सकाळी ९ वाजता रवी आणि शशी यांनी नाश्ता केला. संध्याकाळी ५ वाजता त्यांनी पुन्हा जेवण केले. आणि रवी व शशी अजून खूप लहान असूनही, ते दोघे एका दिवसात कोणत्याही प्रौढ माणसाच्या खाण्यापेक्षा जास्त जेवण करायचे.

सकाळी लवकर डॉ. राव यांनी आपली वही उघडली. त्यांनी वाचले: "कोरडा तांदूळ – एक किलोग्रॅम, साखर – अडीचशे ग्रॅम, ताजे दूध – पाचशे ग्रॅम, मीठ – पंधरा ग्रॅम, सुके गवत – वीस किलोग्रॅम, उसाच्या चार काड्या, हिरवे गवत आणि फांद्या – हवं तितकं." बघा, हे सगळं प्रत्येक हत्तीला दररोज द्यायला हवं. आणि मोठ्या हत्तींना तर त्याहूनही जास्त. पाहिलं का किती!

रवी आणि शशी गवत आणि सुका चारा सहजपणे खाऊ शकत होते; ते आपल्या सोंडेने गवताचे लहान गठ्ठे उचलून तोंडात टाकत असत. ते स्वतःहून उसाच्या काड्यासुद्धा खात असत. रवी आणि शशी आपल्या सांभाळणाऱ्याच्या हातातून स्वच्छ केलेले आणि कापलेले उसाचे तुकडे थेट आपल्या सोंडेत घेऊन, मोठ्या कौशल्याने तोंडात टाकत, त्याचा गोडवा चोखून चवीचा आस्वाद घेत असत.

पण बाकीच्या जेवणाच्या बाबतीत अडचण होती.

एकदा, जहाजावर चढण्यापूर्वी रवीसमोर शिजवलेल्या भाताची एक वाटी ठेवण्यात आली. रवीने आपली सोंड त्या वाटीवर झुकवली आणि ती इकडेतिकडे फिरवली, पण त्याला भात उचलता आला नाही. शेवटी, असे वाटले की त्याने आपल्या सोंडेत मूठभर भात उचलला आहे, पण जसा त्याने तो तोंडात टाकायचा प्रयत्न केला, तसा भात विखुरला. रवी नाखुशीने ओरडत ती रिकामी सोंड चाटत राहिला.

आता शशीसमोर वाटी ठेवण्यात आली. तिनेही आपली सोंड लटकवून भात खरवडण्याचा प्रयत्न केला, पण तिला तो खाता आला नाही.

रवी आणि शशीसाठी दुधाने भरलेल्या वाट्या आणल्या गेल्या. सगळ्यांना वाटले की ते दुधाला नकार देणार नाहीत, कारण सर्व मुलांना दूध खूप आवडते!

रवी आणि शशी यांनी दुधाकडे पाहिले, पण तो नेमका कोणता द्रव आहे हे कदाचित त्यांना समजले नसावे आणि त्यांनी आपल्या सोंड्या दुसरीकडे वळवल्या.

हे एक मोठे आश्चर्य होते. रवी आणि शशी इतके लहान होते की ते स्वतःहून खाऊ शकत नव्हते, हे नंतर उघड झाले.

आणि त्यांना मदतीची गरज होती. शिजलेल्या भातात ताजे दूध घातले, मग त्यात दाणेदार साखर टाकली, सर्व एकत्र मिसळले -- आणि आता एक छान *हलवा* तयार होता.

हातात मूठभर हलवा घेतला, तो सांडू नये म्हणून त्याचा गोळा दाबला आणि रवीच्या तोंडात टाकला. रवीने तो चाखला. हलवा गोड आणि स्वादिष्ट होता. त्याने तो चावला आणि गिळला. मग त्याने आपली सोंड वर उचलली आणि तोंड उघडले: "मला अजून द्या!"

हातात मूठभर हलवा घेतला, तो सांडू नये म्हणून त्याचा गोळा दाबला आणि शशीच्या तोंडात घातला.

हलवा चावून गिळला. त्याचबरोबर तिने आपली सोंड वर उचलून तोंड उघडले: “मला अजून थोडा द्या!“ अशाप्रकारे रवी आणि शशीला जहाजावर जेवण दिले जात असे.

सर्व खलाशी डेकवर!

हवामान अजिबात सुखद नव्हते. दक्षिण समुद्रात ऑगस्ट महिना वादळे, चक्रीवादळे आणि सोसाट्याच्या वाऱ्यांनी भरलेला होता. मुंबईला जाताना जहाज खूप हेलकावे खात होते आणि परत येतानाही ते खूप हेलकावे खात होते.

जहाजाच्या हेलकाव्यांमुळे मोठ्या हत्तींची अवस्था वाईट झाली होती आणि रवी व शशी यांची तर त्याहूनही वाईट अवस्था होती. त्यांचे पिंजरे ताडपत्रीने झाकलेले होते, पण लहान हत्तींवर सर्व बाजूंनी पाऊस पडत होता. समुद्राचे पाणी खारट होते आणि त्यांची त्वचा कितीही जाड असली तरी, मिठाच्या पाण्यामुळे त्यांना खाज सुटत होती आणि वेदना होत होत्या.

कॅप्टन चेर्नोब्रोव्हकिन यांच्या हे लक्षात आले, आणि म्हणूनच त्यांनी जहाज वाऱ्याच्या विरुद्ध दिशेने वळवण्याचा प्रयत्न केला, जेणेकरून लाटा डेकवर पडण्याऐवजी जहाजाच्या पुढच्या भागावर आदळतील. जहाजाने आपल्या धारदार तळाच्या साहाय्याने लाटांना कापले -- आणि पाण्याचे फवारे डेकवर पडण्याऐवजी विरुद्ध दिशेने उडाले.

पण जेव्हा जहाज अरबी समुद्र आणि हिंद महासागराच्या सीमेवरील एडनच्या आखातात शिरले, तेव्हा डेकवर मुसळधार पाऊस पडू लागला. समुद्राच्या लाटा उसळत होत्या आणि वादळ पूर्वीपेक्षा अधिक तीव्र झाले होते. अचानक एक मोठी लाट जहाजावर आदळली आणि डेकच्या जमिनीवरून उसळत डाव्या डेकला गिळून टाकले. त्याच वेळी, शशीच्या किंकाळीसोबत लाकूड मोडल्याचा आवाजही ऐकू आला. डोक्यापासून पायापर्यंत पूर्णपणे भिजलेली शशी एका कोपऱ्यात लपून उभी होती आणि तिथून, लाटांच्या जोराने तुटलेल्या आपल्या पिंजऱ्याच्या दाराकडे घाबरलेल्या नजरेने पाहत होती.

“सर्व खलाशांनो, डेकवर या!“ कॅप्टन चेर्नोब्रोव्हकिन यांचा आदेश जहाजावर ऐकू आला.

सर्व खलाशी डेकवर धावत गेले.

“तुटलेला दरवाजा ताबडतोब दुरुस्त करा, आणि पिंजरे आणखी मजबूत करा!” कॅप्टनने आदेश दिला.

आणि खलाशांनी कामाला सुरुवात केली.

काही तास करवती आणि कुऱ्हाडी काम करत राहिल्या आणि डेकवर साखळ्यांचा खडखडाट होत होता. खलाशांनी उत्तम काम केले: त्यांनी शशीच्या पिंजऱ्याच्या वाकलेल्या फळ्या सरळ केल्या आणि तुटलेला दरवाजा दुरुस्त केला. आणि भविष्यात कोणत्याही प्रकारची अप्रिय घटना टाळण्यासाठी, त्यांनी साध्या कुलुपांऐवजी पिंजऱ्याच्या दारांना लोखंडी साखळ्या लावून सुरक्षित केले.

शशी कसा बरा झाला

प्रत्येक डॉक्टरला आपल्या रुग्णांची तपासणी करण्यासाठी वैद्यकीय उपकरणांची गरज असते. डॉक्टर राव यांच्याकडेही तशीच वैद्यकीय उपकरणे होती. पण डॉक्टर राव हे काही सामान्य डॉक्टर नव्हते आणि त्यांची उपकरणेही सामान्य प्रकारची नव्हती, ती आकाराने खूप मोठी होती. डॉक्टर राव प्राण्यांवर उपचार करत असत. रवी आणि शशी हे त्यांचे रुग्ण होते.

डॉ. राव स्टेथोस्कोपने हत्तीच्या पिल्लांच्या सोंडेचा आवाज ऐकत, थर्मामीटरने त्यांच्या शरीराचे तापमान मोजत, त्यांना खोकला किंवा सर्दी आहे का हे पाहण्यासाठी त्यांची तपासणी करत. संपूर्ण प्रवासात डॉ. राव खूप चिंतेत होते. आता अचानक एक नवीन चिंता निर्माण झाली: जहाजाच्या अति हेलकाव्यांमुळे शशी आजारी पडला.

शशीने खाणेपिणे बंद केले. चार दिवस आणि चार रात्री ती तिच्या पिंजऱ्यात पडून राहिली आणि अजिबात उठली नाही: एकतर ती डुलक्या घेत राहिली किंवा तिची सोंड चोखत राहिली.

डॉक्टर राव यांनी त्यांच्या औषधांच्या पेटीत ठेवलेल्या वैद्यकीय उपकरणांमधून एक मोठी पिचकारी काढली, ती ग्लुकोजने भरली आणि शशीकडे आणली.

शशीने आयुष्यात पहिल्यांदाच पिचकारी पाहिली होती आणि इतर मुलांप्रमाणेच ती घाबरली होती. पण प्रत्यक्षात, पिचकारी चालवणे तितके भीतीदायक ठरले नाही. शशी किंचाळली, पण डॉ. राव यांनी पटकन रिकामी पिचकारी लपवली आणि ते पिंजऱ्यातून बाहेर आले.

संध्याकाळी दुसरे इंजेक्शन देताना शशी पुन्हा किंचाळली. पण दुसऱ्या दिवशी सकाळी जेव्हा डॉक्टर आले, तेव्हा ती अगदी शांत होती.

तिचे डोळे चमकले. शशी उठून उभी राहिली, आणि अचानक तिच्या लक्षात आले की पिंजऱ्याचा तळ पूर्वीसारखा हालत नव्हता. तिने समुद्राकडे पाहिले, जो शांत झाला होता आणि जहाजाच्या डेकवर पाणी शिंपडत नव्हता. या लांबच्या प्रवासात पहिल्यांदाच, शशीच्या डोक्यावरील निळे आकाश सूर्यकिरणांनी उजळून निघाले.

आता 'स्टावरोपोल' हे जहाज तांबड्या समुद्राच्या शांत पाण्यातून प्रवास करत होते.

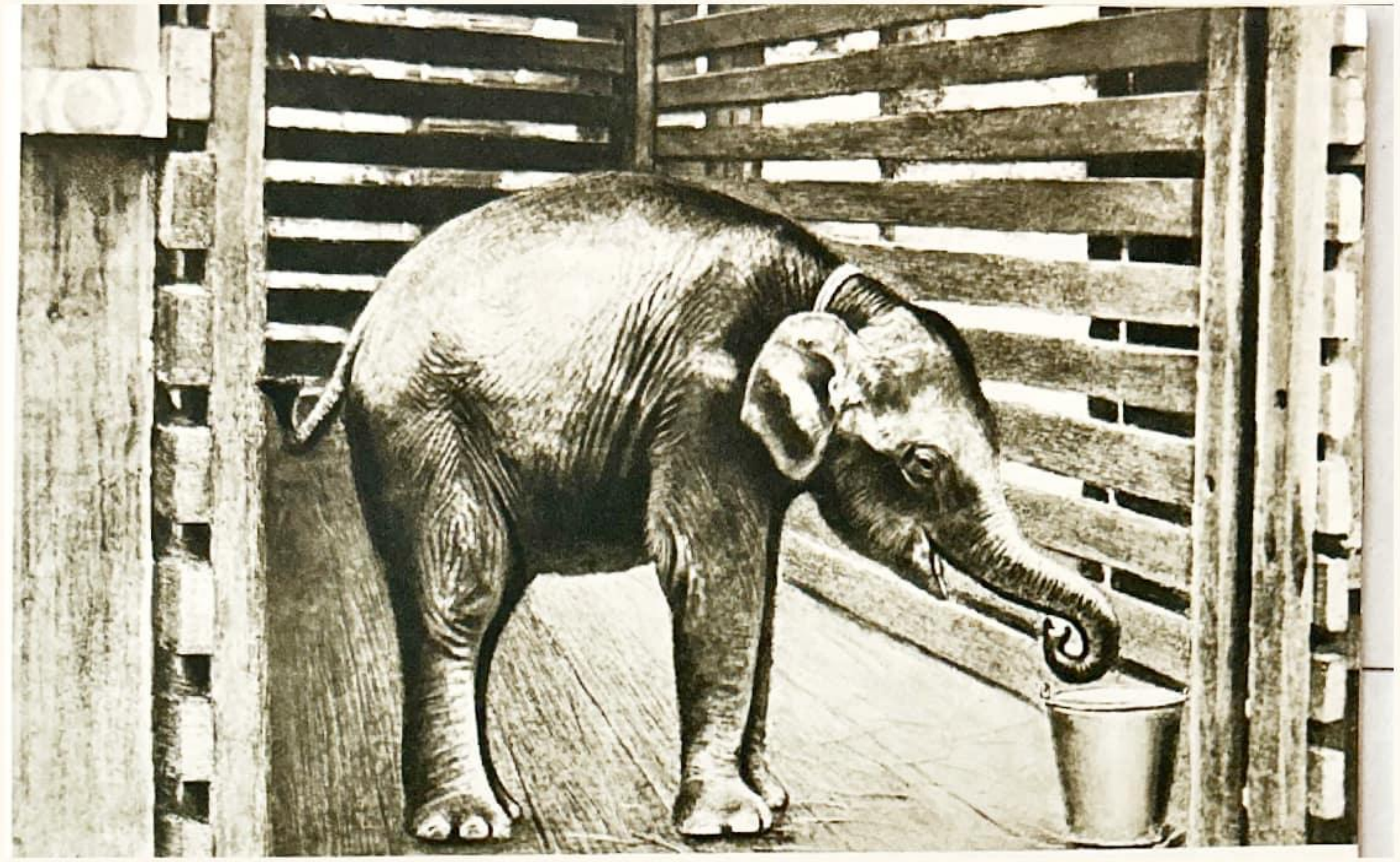
रवी आणि शशीची चतुराई

तांबड्या समुद्रात जोरदार वारे किंवा वादळे नव्हती. पण प्रचंड उष्णता वाढली होती - चाळीस अंश सेल्सिअस! दक्षिणेकडील सूर्य सकाळपासून संध्याकाळपर्यंत आग ओकत होता. जहाजाचा लोखंडी डेक पायांखाली गरम तव्याप्रमाणे भाजू लागला.

रवी आणि शशीचे पिंजरे पुन्हा ताडपत्रीने झाकण्यात आले, पण तरीही त्या हत्तींच्या पिल्लांना गरम होत होते. ते वारंवार आपल्या सोंडी लांब करून पाणी मागत होते. मनसोक्त पाणी प्यायल्यानंतर, रवी आणि शशी स्वतःला थंड करण्यासाठी ते पाणी आपल्या पाठीवर ओतून घेत असत.

उष्णतेची लाट तीन दिवस सुरू होती. तांबड्या समुद्रात भरपूर पाणी असले तरी, समुद्राचे खारट पाणी पिण्यायोग्य नव्हते. टाक्यांमधील गोडे पाणी हळूहळू कमी होत होते आणि पोर्ट सईद अजून खूप दूर होते. मुंबई सोडल्यानंतरचा तो पहिला थांबा होता. तिथे पोहोचल्यावर गोड्या पाण्याच्या टाक्या पुन्हा भरणे शक्य होते.

कॅप्टनने आदेश दिला, “गोडे पाणी वाचवा, ते फक्त जेवण बनवण्यासाठी आणि पिण्यासाठीच ठेवा!”

याचा अर्थ असा होता की रवी आणि शशी त्यांच्या पाठीवर पाणी शिंपडू शकणार नव्हते. त्यांना काही दिवस त्रास सहन करावा लागणार होता.

नाश्त्यानंतर, मोहम्मद हाशिम आणि पीर पाशा हत्तींच्या पिलांसाठी नेहमी आणत असलेल्या पाण्याच्या केवळ अर्धेच पाणी घेऊन आले. रवी आणि शशीने ते सर्व पाणी पिऊन टाकले आणि आंघोळीसाठी काहीही शिल्लक राहिले नाही.

दुपारच्या जेवणाची वेळ झाली आणि भारतीय नोकरांनी पुन्हा हत्तींसाठी पिण्याचे पाणी आणले. पण काही कारणास्तव रवीने नेहमीप्रमाणे पाणी न पिता, ते सर्व आपल्या पाठीवर ओतून टाकले. शशीनेही अगदी तसेच केले. बादली रिकामी केल्यावर हत्तींनी आपल्या सोंडा ताणल्या आणि मोहम्मद हाशिम व पीर पाशा यांच्याकडे तिक्ष्ण नजरेने पाहिले.

"आम्हाला आणखी पाणी द्या! ह्या वेळी आम्ही ते पिऊ!"

मोहम्मद हाशिम आणि पीर पाशा काय करू शकले असते? त्यांनी रिकाम्या बादल्या उचलल्या आणि पुन्हा पाणी आणायला गेले. हत्तींना पाण्यापासून वंचित ठेवता येत नाही!

"किती हुशार!" कॅप्टन चेर्नोब्रोव्हकिन आश्चर्याने विचार करत होता. हत्तीची युक्ती तर कॅप्टनच्या युक्तीपेक्षाही सरस होती!

दरम्यान, रवी आणि शशीने आपल्या सोंडी नुकत्याच भरलेल्या बादल्यांमध्ये ठेवल्या होत्या. मनसोक्त अंगावर पाणी शिंपडल्यानंतर, आता ते उत्साहाने पाणी पीत होते!

रवीला काय झालं?

जहाज सुएझ कालव्याच्या जवळ पोहोचले होते आणि तिथे त्यांच्यासमोर एक अडथळा उभा राहिला. दोन परदेशी जहाजे अचानक समोर येऊन थांबली. त्यामुळे 'स्टावरोपोल'ला थांबावे लागले.

सुएझ कालवा रुंद नाही आणि दोन-तीन मोठी जहाजे एकाच वेळी बाजूने जाऊ शकत नाहीत.

जहाज नुकतेच थांबले होते, तेव्हा डेकवरून एक मोठा कानठळ्या बसवणारा किंकाळीचा आवाज आला. ती रवीची किंकाळी होती. तो आपल्या पिंजऱ्यात इकडे तिकडे वेगाने धावत होता आणि आपली सोंड कधी डावीकडे, तर कधी उजवीकडे हलवत होता.

भारतीय काळजीवाहक त्याच्या पिंजऱ्याकडे धावले. डॉक्टर राव पिंजऱ्यात शिरले आणि हत्तीला थोपटून त्याला शांत करण्याचा प्रयत्न करू लागले, पण रवी असा ओरडतच राहिला जणू कोणीतरी त्याला सुरीने भोसकत आहे.

थोड्या वेळाने, समोर थांबलेली जहाजे पुढे सरकू लागली. 'स्टावरोपोल' सुद्धा पुढे सरकू लागले. त्याच क्षणी, जणू काही घडलंच नाही अशा आविर्भावात रवीने ओरडणे थांबवले आणि गवत खाऊ लागला. काही तासांनंतर जहाजाला पुन्हा थांबावे लागले आणि पुन्हा त्याच क्षणी रवी ओरडू लागला.

"रवीला काय झालं? कदाचित तो आजारी पडला असेल?" डॉ. राव यांना काळजी वाटली.

जेव्हा 'स्टावरोपोल' सुएझ कालव्यातून बाहेर येऊन पोर्ट सईदच्या धक्क्यावर नांगरली, तेव्हा रवीच्या किंकाळ्या पुन्हा ऐकू आल्या. तो कित्येक तास सतत ओरडत राहिला, जणू काही मदतीसाठी हाक मारत असल्याप्रमाणे अत्यंत केविलवाण्या आवाजात किंचाळत होता आणि त्याच वेळी आपली सोंड जमिनीच्या दिशेने ताणत होता.

आता सर्वांना रवीच्या दुर्दशेचे कारण समजले होते. प्रत्येक वेळी जहाज थांबल्यावर, त्याला वाटायचे की प्रवास संपला आहे आणि त्याला जमिनीवर जाण्याची परवानगी हवी आहे. खरे तर, रवी त्या लांबच्या सागरी प्रवासाने थकून गेला होता.

सर्व खलाशी पुन्हा डेकवर!

एका सकाळी ती आज्ञा पुन्हा ऐकू आली:

"सर्व खलाशी डेकवर हजर!"

जे खलाशी पहारा देत नव्हते ते सर्व डेकवर धावत आले: पुन्हा काही अनुचित घडले का?

भूमध्य समुद्र शांत होता. डेकवर शांतता होती. पिंजरे जागेवर होते, हत्ती जिवंत आणि निरोगी होते. मग, अडचण काय होती?

"आज अंघोळीचा दिवस आहे," कॅप्टन चेर्नोब्रोव्हकिन यांनी समजावून सांगितले, "आज प्राण्यांना घासून स्वच्छ करून अंघोळ घालावी लागेल."

एक खोल भांडे डेकवर आणण्यात आले आणि ते गरम पाण्याने काठोकाठ भरण्यात आले:

“चला, माकडांनो! पाण्यात उडी मारा!”

याश्का पाण्यात उडी मारणारा पहिला होता. तो पाणी उडवत आणि डुबक्या मारत असताना, इतर माकडं दूर बसून होती आणि पाण्याजवळ येण्याचा प्रयत्नही करत नव्हती. तेवढ्यात, कनिष्ठ अधिकारी सावोस्किन तिथे आला. त्याने याश्काला त्याचे पुढचे पंजे पकडून डेकवर ओढले: “तुझी आंघोळ झाली आहे--पुरे झाले!”

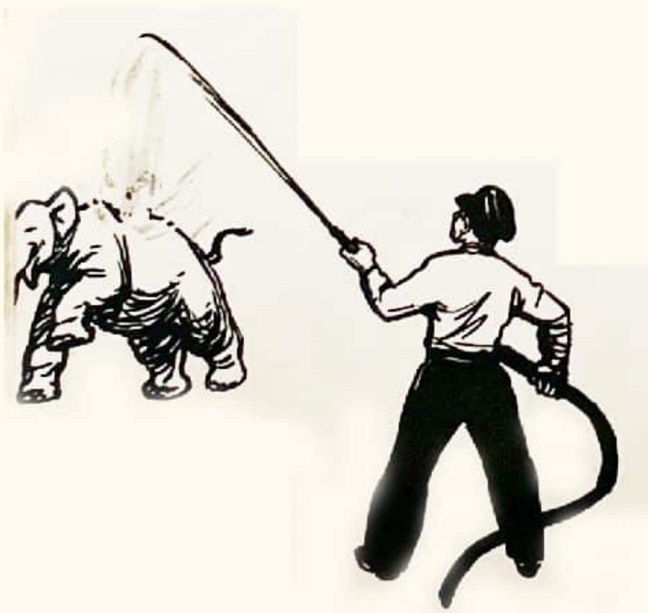
बोर्का, झोर्का आणि महका याचीच वाट पाहत होते. ते जहाजाकडे धावले आणि धपकन पाण्यात उडी मारली.

याश्का रागाने ओरडला. सावोस्किनच्या हातातून स्वतःला कसेबसे सोडवून तो जहाजाकडे धावला आणि कोणताही विचार न करता, इतर माकडांना बुडवण्याच्या प्रयत्नात लगेच पाण्यात उडी मारू लागला.

कनिष्ठ अधिकारी सवोस्किनला पुन्हा याश्काला त्याच्या पंजांनी उचलून जहाजापासून दूर ओढत न्यावे लागले.

जहाजाच्या डाव्या बाजूला जेव्हा सर्वात गमतीशीर घटना घडत होत्या, तेव्हाच रवी आणि शशी त्यांच्याच पद्धतीने अंघोळ करत होते: इलेक्ट्रीशियन सोकोलोव्ह अग्निशमन नळीने त्यांच्यावर पाणी उडवत होता.

रवीला कोणत्यातरी अज्ञात कारणाने पाण्याची भीती वाटत होती. तो पिंजऱ्यात उड्या मारत होता, ओरडत होता, पुढचे पाय भिंतींना टेकवून उभा होता आणि आपली सोंड दुमडून पाण्याच्या प्रवाहापासून स्वतःला लपवण्याचा प्रयत्न करत होता.

शशी अगदीच वेगळ्या पद्धतीने वागत होती: ती ओरडली नाही, कोपऱ्यात लपण्याचा प्रयत्न केला नाही किंवा मागच्या पायांवर उभी राहिली नाही, उलट अगदी शांतपणे, उजवीकडून डावीकडे वळत, ती पाण्याच्या प्रवाहाचा आनंद घेत होती.

शशीला अंघोळ करायला खूप आवडत होते वाटत होते.

जहाज धक्क्याला लागले

रवी आणि शशी जहाजावर चढल्यानंतर सोळा दिवस आणि रात्री उलटून गेल्या. अखेरीस, ‘स्टावरोपोल’ ओडेसाला पोहोचले. प्रवाशांना उतरण्याची वेळ झाली होती. मुंबईप्रमाणेच, जहाजाच्या बाजूला एक प्रचंड उचलणारी क्रेन ठेवण्यात आली होती.

डेकवर सर्व तयारी झाली होती: खलाशांनी 'बॅक जॅप' आणि 'वोई काय लॉन' यांचे पिंजरे उघडले होते: व्हिएतनामी महावत त्यांच्या हत्तींच्या पाठीवर आपापली जागा घेऊन बसले होते.

अशा वेळी हत्तींना एकटे सोडणे अशक्य होते—माल उतरवताना ते घाबरून पिंजरे तोडू शकले असते आणि मग सर्व काही वाया गेले असते! जहाजातून उतरवण्यात आलेला पहिला हत्ती बक जाप होता. उचलणाऱ्या क्रेनने त्याचा पिंजरा उचलला आणि त्याला बंदराच्या दिशेने घेऊन जाऊ लागली. सर्व काही व्यवस्थित चालले आहे असे वाटत होते. बक जाप आपल्या पिंजऱ्यात शांतपणे उभा होता आणि फक्त आपली सोंड हळू हळू इकडून तिकडे हलवत होता.

हळूहळू क्रेन बंदरात उभ्या असलेल्या ट्रेनच्या दिशेने वळली, क्रेन ऑपरेटर पिंजरा प्लॅटफॉर्मवर खाली उतरवण्याच्या तयारीत होता, तेव्हा अचानक पिंजऱ्याचा तळ तुटला आणि हत्तीचा उजवा पुढचा पाय हवेत लटकू लागला. क्रेन ऑपरेटरने ताबडतोब मोटर बंद केली आणि बक जॅपचा पिंजरा प्लॅटफॉर्मच्या वर हवेतच लटकत राहिला.

आता काय करायला पाहिजे? जर पिंजरा प्लॅटफॉर्मवर खाली उतरवला, तर हत्तीचा पाय चिरडला जाऊ शकतो. आणि बक जपला हवेत लटकवून ठेवणे देखील धोकादायक होते. घाबरलेला हत्ती अखेरीस पिंजऱ्याचा तळ तोडून आत घुसू शकतो आणि त्यामुळे त्याला जीवघेणी दुखापत होऊ शकते.

आता हे दिसून आले की व्हिएतनामी महावत हत्तींच्या पाठीवर व्यर्थ बसले नव्हते. महावताने बक जापची मान आपल्या बाहूंमध्ये धरली आणि त्याच्याकडे मोठ्या प्रेमाने पाहत त्याला पाय उचलण्याचा आग्रह केला. जणू काही त्याला काय झाले आहे हे समजले असावे, बक जापने हळूच आपले पुढचे पाय उचलले आणि त्याच क्षणी तो पिंजऱ्यासह रेल्वे प्लॅटफॉर्मवर पोहोचला.

आता व्होई काय लॉनची पाळी होती. बक जापसोबत जे घडले होते ते पाहून, या हत्तीणीने स्वतःचा बचाव करण्याचे ठरवले होते. जेव्हा उचलणाऱ्या क्रेनने व्होई काय लॉनला डेकवरून उचलले, तेव्हा तिने आपली सोंड लांबवून तिच्या साहाय्याने पिंजऱ्याच्या तळाला आधार देण्यास सुरुवात केली. त्या हत्तीणीला प्लॅटफॉर्मवर खाली उतरवण्यापूर्वी, तिच्या सोंडेला इजा होऊ नये म्हणून त्यांना पिंजरा काही मिनिटे हवेत धरून ठेवावा लागला. पण काय लॉनने आपली सोंड पिंजऱ्याखालून सहजासहजी बाहेर काढली नाही.

पण रवी आणि शशी हे शूर हत्ती निघाले. त्यांना खाली उतरवण्यात काहीच अडचण आली नाही. उचलणाऱ्या क्रेनने हत्तींचे पिंजरे जहाजाच्या डेकवरून इतक्या सहजपणे खाली खेचले, जणू काही त्या रिकाम्या लाकडी पेट्याच होत्या.

आता जहाजावर फक्त माकडं आणि सापच उरले होते. त्यांना जहाजाने आणखी पुढे प्रवास करायचा होता. ओडेसाहून -- नोव्होरोसिस्कपर्यंत. मग नोव्होरोसिस्कहून त्यांना आणखी पुढे जायचे होते -- 'स्टावरोपोल' शहराच्या त्या अग्रणी मुलांकडे, ज्यांच्याशी जहाजावरील खलाशी आणि अधिकाऱ्यांची बऱ्याच काळापासून मैत्री होती.

नवीन शेजारी

ओडेसा बंदरावर हत्तींना वेगळे करण्यात आले. बॅक जॅप आणि व्होई काय लोन या व्हिएतनामी हत्तींना एका मालगाडीत चढवून दूरच्या शहरांमध्ये नेण्यात आले.

पण भारतीय हत्तींचा प्रवास कमी कालावधीचा होता.

रवी आणि शशी यांना दोन लॉरींमध्ये चढवून शहराच्या रस्त्यांवरून नेण्यात आले. प्राणीसंग्रहालयाच्या प्रवेशद्वारातून आत शिरल्यावर ते हत्तींच्या पिंजऱ्यासमोर थांबले.

"किती छोटी पिल्लं!" प्राणिसंग्रहालयाचे प्रमुख खारिटोन खारिटोनोविच आश्चर्याने म्हणाले आणि... त्यांनी लिफ्ट क्रेन बोलावण्यासाठी घाई केली. रवी आणि शशी जरी छोटे होते, तरी ती काही सामान्य पिल्लं नव्हती, ती हत्तीची पिल्लं होती. लिफ्टिंग क्रेनशिवाय हे करणे अशक्य होते!

उचलणाऱ्या क्रेनसोबत एक विशेष प्रकारची लॉरी आणण्यात आली आणि त्या लॉरींमधून पिंजरे खाली उतरवण्यात आले.

त्या लांबच्या प्रवासानंतर पहिल्यांदाच रवी आणि शशीने जमिनीवर पाऊल ठेवले. तोल सांभाळत ते लोखंडी सळ्यांनी वेढलेल्या हत्तींच्या जागेकडे चालू लागले आणि इथे कुंपणामागे रवी आणि शशीने एक मोठी हत्तीण पाहिली.

“हिची ओळख करून घ्या, ती आमची ‘दिल्ली’ आहे,“ खारिटोन खारिटोनोविच हत्तींना म्हणाले. “ती सुद्धा एक लहान मुलगीच आहे, फक्त दहा वर्षांची.”

हत्तींनी दिल्लीकडे पाहिले: “व्वा! ही तर काय पोर आहे? ही तर एखाद्या मोठ्या घराएवढी उंच आहे आणि हिचं वजन कदाचित तीन टन असेल.”

रवी आणि शशी यांना जवळच्या दोन झाडांना बांधले होते. हत्तींनी आपल्या सोंडी दिल्लीच्या दिशेने पसरवल्या आणि रवीने तिच्या जवळ जाण्याचा प्रयत्नही केला.

पण नंतर असे दिसून आले की या नवीन शेजारीणला पाहुण्यांशी ओळख करून घ्यायची नव्हती. ती अस्वस्थ झाली, ओरडू लागली आणि साखळी तोडण्याचा प्रयत्न करू लागली, इतकेच नव्हे तर तिला नवीन लहान हत्तींना ठार मारायचे होते.

अस्वस्थ झालेल्या दिल्लीला लहान हत्तींपासून दूर, आखाड्याच्या डाव्या कोपऱ्यात न्यावे लागले.

या अपमानामुळे लहान हत्ती नाराज झाले आणि त्यांनी दिल्लीकडे पाहिलेही नाही. रवीने आपली सोंड शशीच्या मानेवर ठेवली आणि तिच्या थोड्या काळ्या केसांनी झाकलेल्या पाठीला मोठ्या प्रेमाने कुरवाळायला सुरुवात केली.

एक तासाची विश्रांती

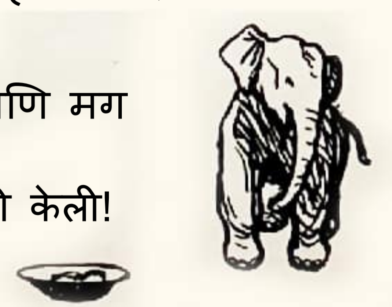
दुपारच्या जेवणाच्या वेळी हत्तींना त्यांचे नेहमीचे जेवण दिले जात असे: दूध आणि साखर घातलेला शिजवलेला भात.

शशीने भाताच्या वाटीकडे बघितले आणि तोंड दुसरीकडे वळवले, "मला खायचं नाहीये -- बस्स!"

शशी फक्त लाजत होती.

भाताचे भांडे पाहताच रवीने आपली सोंड उगारली आणि तोंड उघडले: “बघा, मी इतका मूर्ख नाही की मला वाढलेले अन्न खाणार नाही!”

त्याने मूठभर भात खाल्ला, आणि मग दुसरा, तिसरा, चौथा, पाचवा... आणि पाहता पाहता वाटी रिकामी केली!

शशीने पाहिले की रवीने केवळ स्वतःच्या वाट्याचाच नाही, तर तिच्या वाट्याचाही भात खाल्ला होता. जेव्हा उसाच्या कांड्या आणल्या गेल्या, तेव्हा त्याने आपल्या सोंडेने माहुताच्या हातातून त्या गोड, रसरशीत कांड्या हिसकावून घेतल्या.

त्यानंतर शशीने गवत खायलाही नकार दिला नाही. ठीक आहे, रवीप्रमाणे तिने गवत उचलून पाठीवर ठेवले नाही. पण गवताच्या पेंढ्या उचलून तोंडात टाकण्याच्या बाबतीत शशी रवीपेक्षा कमी नव्हती.

दुपारच्या जेवणानंतर विश्रांती होती.

शशी बाजूला सरकली, जिथे ऊन येत नव्हते अशी जागा निवडली आणि एका कुशीवर आडवा झाली. तास-दोन तास डुलकी घ्यायला काहीच हरकत नव्हती!

पण रवीला हे आवडले नाही असे दिसले. तो शशीकडे आला, पाय दुमडून तिच्यावर पडला!

शशी काय करणार होती, ती दचकून उठली. तिने अनिच्छेने मान हलवली, थोडी पुढे सरकली आणि पुन्हा आडवी झाली: “दोरी खूपच लहान आहे. तुम्ही मला इथून पकडू शकत नाही.”

आणि असे घडले: रवीने तिच्या जवळ येण्याचा प्रयत्न केला, पण त्या लहान दोरीमुळे त्याला तसे करता आले नाही. शशी शांतपणे बसली आणि तिने डोळे मिटून घेतले.

अचानक काहीतरी झालं? कोणीतरी तिची शेपटी ओढत होतं—एकदा, दोनदा आणि तिसऱ्यांदा!

शशी किंचाळत पायांवर उभी राहिली: “काय झालं!”

नंतर असे दिसून आले की, रवीच आपली सोंड लांब करून तिची शेपटी ओढत होता.

आखाड्याच्या दुसऱ्या कोपऱ्यात डुलकी घेत असलेली दिल्ली, शशीचा आवाज ऐकून जागी झाली.

खूप मोठी विश्रांती झाली होती!

आंघोळ

हत्तींसोबत त्यांची उबदार पांघरुणेही प्राणिसंग्रहालयात आणण्यात आली होती –ही पांघरुणे उबदार कापडाचे शिवलेले होते.

“जर हवेचे तापमान पंधरा अंशांपेक्षा कमी झाले, तर त्यांना पांघरूण घाला,” असा सल्ला डॉ. राव यांनी दिला, “नाहीतर रवी आणि शशीला सर्दी होण्याची शक्यता आहे. हत्तीच्या पिल्लांनाही सर्दी आणि ताप होतो.”

अजून पांघरुणाची गरज नव्हती. सावलीत तापमान तीस अंश होते आणि उन्हात त्याहून थोडे जास्त होते.

प्राणिसंग्रहालयात हत्तींना आंघोळ करण्यासाठी कोणतेही विशेष तळे नव्हते.

म्हणून, रस्ते धुण्यासाठी वापरण्यात येणारी एक लांब रबरी नळी तयार ठेवण्यात आली होती.

“अंघोळ करायला कोणी आहे का?”

कोणालातरी अंघोळ करायची होती.

हत्तींना भीती वाटू नये म्हणून, सुरुवातीला आकाशाच्या दिशेने पाण्याची धार सोडण्यात आली. अशा प्रकारे पाऊस पाडण्याचा एक चांगला मार्ग होता. रवी आणि शशीवर पाणी पडले. हत्तीची पिल्ले पाण्याच्या सर्वात मोठ्या धारेखाली जाण्याचा प्रयत्न करत, मैदानात आनंदाने फिरत होती.

त्यानंतर पाण्याचा प्रवाह थेट हत्तींवर सोडण्यात आला.

ओरडत आणि एकमेकांना ढकलत, रवी आणि शशीने आपले पुढचे गुडघे वाकवले, मागचे पाय उचलले, शरीर हलवले आणि मग पाण्याच्या प्रवाहाखाली आपली पाठ झुकवली.

“चांगल्या गोष्टीचाही अतिरेक करू नये,"मुख्य कर्मचारी हसत म्हणाला. “आता आम्ही तुम्हाला रोज अंघोळ घालू.“ खारिटोनोविच हत्तींप्रमाणेच अंघोळ घालतांना खुश होता. त्याच्या लक्षात आले की हळूहळू रवी आणि शशी त्यांच्या नवीन जागेला सरावत होते.

आता शशी पूर्णपणे वेगळ्या पद्धतीने वागत होती: ती किंचाळली नाही, कोपऱ्यात लपण्याचा प्रयत्न केला नाही किंवा मागच्या पायांवर उभी राहिली नाही, उलट अगदी शांतपणे, उजवीकडून डावीकडे वळत, तिच्यावर पडणाऱ्या पाण्याचा आनंद घेत होती.

शशीला अंघोळ करायला खूप आवडत असे वाटत होते.

रवी आणि शशी फिरायला जातात

सकाळी लवकर, प्राणीसंग्रहालयात मोठी गर्दी जमण्यापूर्वी, रवी आणि शशी फिरायला गेले.

जेव्हा रवीला दोरीने हत्तींच्या पिंजऱ्यातून बाहेर आणले जात होते, तेव्हा शशी कोणत्याही विशेष आमंत्रणाची वाट न पाहता स्वतःहून रवीच्या मागे गेली. डावी-उजवीकडे हलकेच डोलत, हत्तींची पिल्ले प्राणीसंग्रहालयाच्या दुतर्फा झाडे असलेल्या मुख्य रस्त्यावरून एकामागोमाग एक चालत जातात आणि वाटेत गरुड, कोल्हे, सिंह, शहामृग, बिबटे व हरणांचे पिंजरे पार करतात.

रवी आणि शशीची डोकी किंचित खाली झुकलेली आहेत, सोंडी जवळजवळ जमिनीला टेकल्या आहेत, पण असे समजू नका की हत्तीची पिल्ले दुःखी आहेत. ह्यावेळी रवी आणि शशी काही प्रमाणात अहंकार दाखवत होते.

प्राणीसंग्रहालयाच्या अगदी समोरच्या कोपऱ्यात एक छोटी मोकळी जागा होती. तिथे छोटी झुडपे आणि कमी उंचीचे दाट गवत उगवले होते. हत्ती तिथे थांबले. रवीला मोकळे सोडण्यात आले आणि मग हत्तीची पिल्ले गवत चरू लागली.

रवीला अजून गवत तोडता येत नव्हते, पण तो शिकण्याचा प्रयत्न करत होता. त्याला आणखी गवत पकडायचे होते—पण त्याची सोंड अजून तेवढी सक्षम नव्हती आणि त्या हत्तीच्या पिल्लामध्ये अजून तेवढी ताकदही नव्हती. अधूनमधून रवी स्वतःच मूठभर रसरशीत हिरवे गवत तोडू शकत असे. मग तो आनंदाने तो गठ्ठा बराच वेळ हलवत असे आणि मग तोंडात टाकत असे.

शशी आळशी होती आणि स्वतः गवत तोडत नसे. गवताच्या पेंढ्या तिच्या सोंडेत ठेवाव्या लागत. शशीला धडा शिकवण्यासाठी, रवीने आपल्या सोंडेतून थोडे गवत काढून तिच्यावर फेकले.

"तू शिकायलाच पाहिजे. बघ मी कसं करतो!" असं रवी म्हणत असल्यासारखं वाटलं. मग त्याने आपल्या सोंडेत गवताचा एक जुडी घेतली आणि तो जमिनीतून उपटून काढण्याचा प्रयत्न केला.

परत येताना, हत्तींनी अगदी पूर्वीसारखेच केले: रवी दोरीने बांधलेला असून तो ऐटीत पुढे चालत होता आणि शशी त्याच्यामागे चालत होती.

अर्ध्या वाटेवर, ते पाण्याच्या एका पिंपाजवळ पुन्हा थांबले. ते पिंप उंच होते – त्यामुळे त्या लहान हत्तींना आत काय आहे ते दिसत नव्हते. पण रवीने लगेच आपली सोंड उचलून पाण्यात घातली. क्षणार्धात, रवीने आपली सोंड तोंडात घातली – तो पाणी पीत होता.

रवी काय करत होता हे शशीला समजले नाही. तिने खूप काळजीपूर्वक पाहिले, पण ती पिंपाजवळसुद्धा गेली नाही.

तिला मदतीची गरज होती. शशीला पिंपाजवळ आणण्यात आले आणि तिची सोंड पाण्यात घालण्यात आली. पण शशीने पुन्हा आरडाओरडा केला आणि आपली सोंड बाहेर काढली. मग प्राणीसंग्रहालयाच्या कर्मचाऱ्यांनी शशीवर मूठभर पाणी शिंपडले.

"बघ शशी, हे पाणी आहे, पाणी! तुला पाण्यात अंघोळ करायला आवडते आणि तू ते मोठ्या आवडीने पितेस. आता हे पी!"

पण शशीने डोके हलवले, अंगावरचे पाणी झटकले, पण तरीही पाणी पिण्यास नकार दिला.

मग त्यांनी एका घागरीची मदत घेतली. त्यांनी ती पाण्याने भरली आणि शशीकडे आणली. पाणी पाहताच शशीने आनंदाने आपली सोंड घागरीत घातली आणि पाणी पिऊ लागली.

रवी पिंपाजवळ उभा होता, पण शशीला घागरीतून पाणी पिताना पाहून तो लगेच वळला आणि त्याने आपली सोंड तिच्या दिशेने पुढे केली. तो रागाने फुसकारला: शशी या सुंदर, चकचकीत घागरीतून पाणी पीत असताना, मला मात्र एका साध्या पिंपातून का प्यावं लागतंय? हा कसला न्याय!

पण शशी रवीवर रागावली नाही, आणि त्याने आपली सोंड घागरीत घातल्यावरही तिने आक्षेप घेतला नाही. त्या बिचाऱ्याला पिऊ दे. मैत्री म्हणजे क्षमाशीलताच!

शेजाऱ्याच्या वागण्यात बदल होतो

रवी आणि शशी यांची सैर संपली होती. परतण्याची वेळ झाली होती. ते पुन्हा मुख्य रस्त्यावर परत आले आणि हत्तीगृहाच्या दिशेने चालू लागले. पण त्या लहान हत्तींनी जेमतेम दोन पावले टाकली असतील, तेवढ्यात त्यांना कोणाचीतरी किंकाळी ऐकू आली.

प्राणीसंग्रहालयात विविध प्राणी आणि पक्षी अनेकदा ओरडत असतात आणि हत्तींना ते आवाज ऐकण्याची चांगलीच सवय झालेली असते. जेव्हा सिंह त्याच्या पिंजऱ्यात गर्जना करतो, तेव्हा शेजारच्या पिंजऱ्यातील सिंहीणसुद्धा आपल्या तीन लहान पिलांचे रक्षण करण्यासाठी गर्जना करू लागते. पण रवी आणि शशीने याकडे अजिबात लक्ष दिले नाही.

पण ह्या वेळी ती किंकाळी आश्चर्यकारकपणे ओळखीची होती.

"ही किंकाळी दिल्लीहून आली असण्याची शक्यता होती का?"

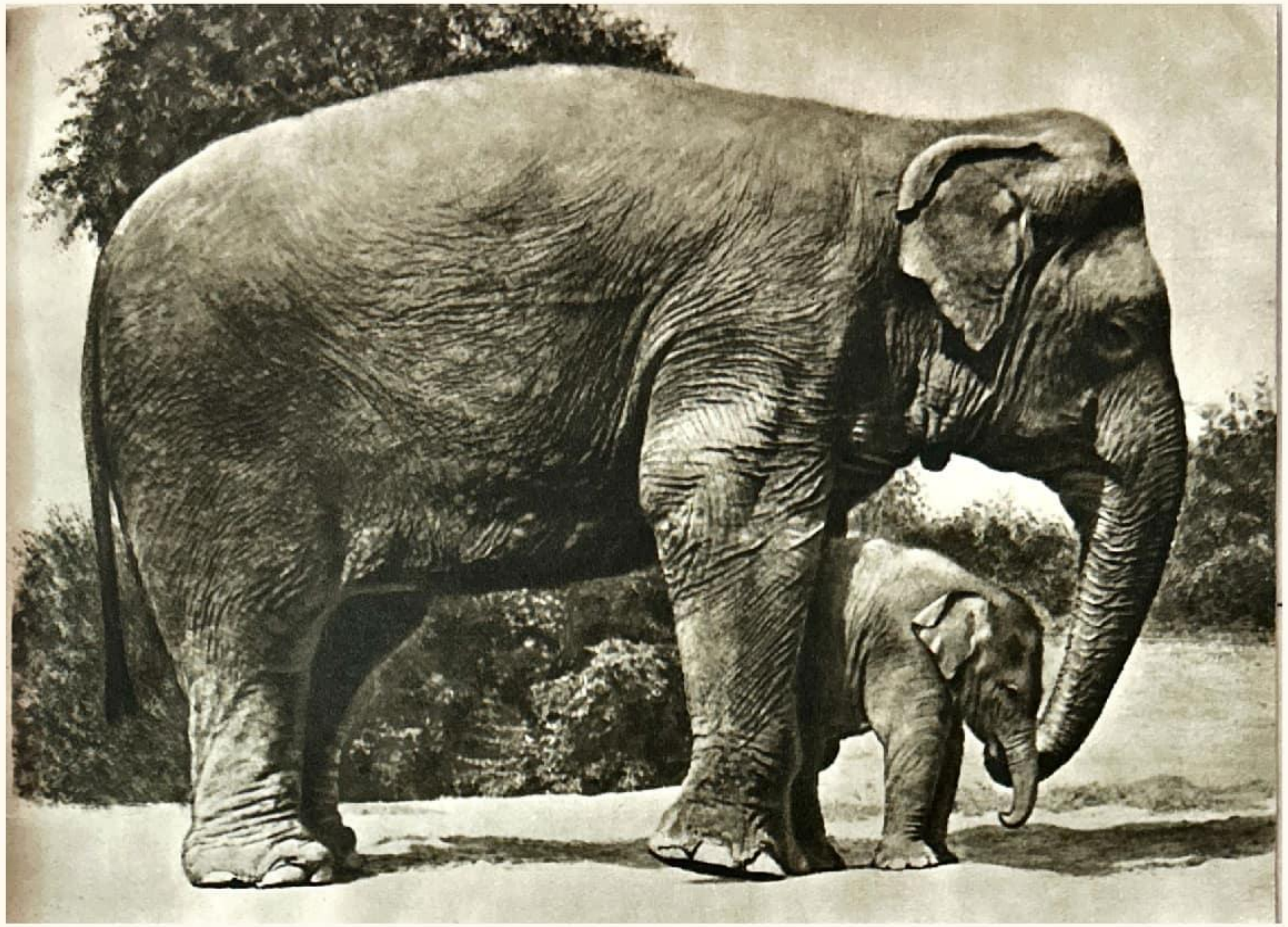

रवी आणि शशी हत्तींच्या जागेकडे घाईघाईने निघाले. आणि रवी व शशी सुखरूप परत आलेले पाहून दिल्लीने ओरडणे थांबवले आणि आनंदाने आपली सोंड हलवू लागली:

“लवकर या, मी खूप दिवसांपासून तुमची वाट पाहत आहे!”

रवी आणि शशी त्यांच्या हत्तींच्य आवारात आले आणि लगेच दिल्लीच्या दिशेने वळले.

“त्यांना फार जवळ येऊ न देणेच बरे. दिल्ली पुन्हा त्यांना इजा करण्याचा प्रयत्न करू शकते!“ खारितोन खारितोनोविच काळजीने म्हणाले. पण मुख्य कर्मचाऱ्याची काळजी व्यर्थ ठरली. दिल्लीने तिच्याजवळ उभ्या असलेल्या लहान हत्तींना आपल्या सोंडेने कुरवाळले आणि तिचे लहान, दयाळू डोळे स्नेह आणि आनंदाने चमकू लागले. आणि रवी व शशी आपल्या नवीन शेजाऱ्यासोबतची पहिली अप्रिय भेट केव्हाच विसरले होते आणि तिच्या प्रचंड, शक्तिशाली पायांना अगदी शांतपणे घासून घेत होते.

प्राणीसंग्रहालयाला भेट देणे

प्राणीसंग्रहालयाच्या प्रवेशद्वारावर यापूर्वी कधीही पर्यटकांची एवढी मोठी रांग लागली नव्हती, पण आज मात्र ती होती. आज रविवार असल्यामुळे लोकांची गर्दी खूपच जास्त होती.

“आपल्याला रांगेत उभं राहावं लागेल असं दिसतंय. तुला काय वाटतं?“ कॅप्टन चेर्नोब्रोव्हकिनने आपल्या मुलाला विचारले.

“आम्ही उभे राहू!”

वोवा चेर्नोब्रोव्हकिन फक्त पाच वर्षांचा होता, पण तो दिवसभर रांगेत उभे राहायला तयार होता: कितीही कष्ट घ्यावे लागले तरी त्याला रवी आणि शशीला पाहायचेच होते. जेव्हा लोक त्याच्या वडिलांच्या जहाजाचे स्वागत करण्यासाठी बंदरावर आले, तेव्हा वोव्हाने मोठे हत्ती व्यवस्थित पाहिले होते, पण लहान हत्ती तितकेसे चांगले पाहिले नव्हते - कारण ते धक्क्यावरून स्पष्ट दिसत नव्हते.

पण सुदैवाने, त्यांना दिवसभर रांगेत उभे राहावे लागले नाही. लवकरच कॅप्टन चेर्नोब्रोव्हकिन आणि त्यांचा मुलगा रवी आणि शशीला खेळताना पाहत होते. ते एकमेकांकडून गवत ओढत आणि हिसकावत होते.

मैदानाच्या भोवती लोकांची दाट गर्दी जमली होती. आणि या गर्दीत लहान मुले जास्त होती की प्रौढ, हे कोणालाच कळत नव्हते. पण एक गोष्ट निश्चित होती की रवी आणि शशी एकमेकांसोबत खेळत होते. आणि लहान-मोठे सर्वजण शशीला पाहू इच्छित होते.

“पण त्यांच्यापैकी कोण कोण आहे?“ वोवा चेर्नोब्रोव्हकिनने वडिलांच्या खांद्यावर चढत विचारले.

“उजवीकडचा रवी नावाचा मुलगा आहे आणि डावीकडची शशी नावाची मुलगी आहे,“ त्याच्या वडिलांनी समजावून सांगितले.

कॅप्टनजवळ त्याचे सहकारी होते - इलेक्ट्रीशियन सोकोलोव्ह, खलाशी कोलोमिट्झ, कनिष्ठ अधिकारी सावोस्किन आणि मेकॅनिक इल्यकोव्ह. रवी आणि शशीला पाहून ‘स्टावरोपोल’च्या खलाशांपेक्षा अधिक आनंदी आणखी कोण असणार? त्यांचे पूर्वीचे प्रवासी ठीक आहेत की नाही हे पाहण्यासाठी, ते सर्वजण एकमेकांना न सांगता आज प्राणीसंग्रहालयात आले होते.

"आणि ते तुझ्याकडे का बघत नाहीत?“ वोव्हाने पुन्हा उत्सुकतेने विचारले.

“कदाचित ते आपल्याला विसरले असतील,“ त्याचे वडील म्हणाले.

“हो, ते अजून लहान आहेत. आणि एवढ्या गर्दीत त्यांना कदाचित आपण दिसत नसू!“ सोकोलोव्ह पुढे म्हणाला, जणू काही तो रवी आणि शशीची बाजू घेत होता.

याच क्षणी एक अनपेक्षित घटना घडली.

रवी आणि शशी त्यांच्याकडे वळले आणि आपल्या सोंडा हलवू लागले.

"बघा! बघा! त्यांनी आपल्याला ओळखलं, त्यांनी आपल्याला ओळखलं!“ सोकोलोव्ह आनंदाने ओरडला.

खलाशी आनंदाने भारावून गेले होते. आणि आजूबाजूला उभ्या असलेल्या सर्वांमध्येही तो आनंद पसरला. आणि भारतीय हत्ती रवी व शशी आनंदाने आपल्या सोंडी हलवत उभे होते, जणू काही ते त्यांच्या जुन्या आणि नवीन सोव्हिएत मित्रांचे स्वागत करत होते.

